

**Київський національний торговельно-економічний
університет**

Кафедра кібернетики та системного аналізу

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Модель туристичного кластеру регіону»

Студента 1 курсу, 1м групи,

спеціальності
051 «Економіка»

спеціалізації
«Економічна кібернетика»

Науковий керівник
кандидат економічних наук

Гарант освітньої програми
доктор фізично-математичних наук,
професор

Кузема Вячеслав
Вячеславович

_____ *підпис студента*

Іванова Олена
Миколаївна

_____ *підпис керівника*

Гамалий
Володимир
Федорович

_____ *підпис керівника*

Київ 2018

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет обліку, аудиту та інформаційних систем

Кафедра кібернетики та системного аналізу

Спеціальність 051 «Економіка»

Спеціалізація «Економічна кібернетика»

Зав. кафедри _____

Затверджую

Роскладка А. А.

«05» березня 2018р.

Завдання на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студент

Кузема Вячеслав Вячеславович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

«Модель туристичного кластеру регіону»

Затверджена наказом ректора від «29» листопада 2017 р. № 4058

2. Строк здачі студентом закінченої роботи 01 листопада 2018 року

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи

Мета роботи: Побудова моделі туристичного кластеру і розробці системи автоматизації організаційних рішень діяльності туристичного кластеру регіону

Об'єкт дослідження: Бізнес-процеси підприємств і організацій.

Предмет дослідження: Інтеграція організаційних рішень підприємств і організацій у складі туристичного кластеру.

4. Перелік графічного матеріалу _____

5. Консультанти по роботі із зазначенням розділів, за якими здійснюється

консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Іванова О. М.	10.01.2017 р.	10.01.2017 р
2	Іванова О. М.	10.01.2017 р	10.01.2017 р
3	Іванова О. М.	10.01.2017 р	10.01.2017 р

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

*РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ*

*1.1. Територіальні кластери як інструмент підвищення ефективності
регіонального управління*

*1.2. Кластерний метод в системі методів формування соціально-
економічного розвитку регіону*

*1.3 Кластеризація як чинник підвищення конкурентоспроможності
регіонів*

Висновки до розділу 1

*РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МОДЕЛІ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ
РЕГІОНУ*

2.1. Вплив промислових кластерів на інноваційний потенціал регіону

*2.2. Роль органів влади в формуванні та функціонуванні
кластерного утворення*

*2.3. Розвиток інноваційних кластерів як базова стратегія
модернізації регіонів*

Висновки до розділу 2

*РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА СИСТЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ
ОРГАНІЗАЦІЙНИХ РІШЕНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНОГО
КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ*

*3.1. Інструменти, методи та технології побудови системи
автоматизації організаційних рішень у діяльності туристичного
кластеру регіону*

*3.2. Проектування і програмна реалізація системи автоматизації
організаційних рішень у діяльності туристичного кластеру регіону*

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

7. Календарний план виконання роботи

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	<i>Вибір теми випускної кваліфікаційної роботи</i>	01.10.2017	01.10.2017
2	<i>Розробка та затвердження завдання на випускну кваліфікаційну роботу</i>	05.03.2018	05.03.2018
3	<i>Вступ</i>	01.04.2018	01.04.2018
4	<i>Розділ 1. Теоретичні аспекти функціонування туристичного кластеру регіону</i>	01.05.2018	01.05.2018
5	<i>Розділ 2. Аналіз моделі туристичного кластеру регіону</i>	20.06.2018	20.06.2018
6	<i>Розділ 3. Розробка системи автоматизації організаційних рішень у діяльності туристичного кластеру регіону</i>	15.09.2018	15.09.2018
7	<i>Висновки</i>	01.10.2018	01.10.2018
8	<i>Здача випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі науковому керівнику</i>	01.11.2018	01.11.2018
9	<i>Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи</i>	15.11.2018	15.11.2018
10	<i>Виправлення зауважень, зовнішнє рецензування випускної кваліфікаційної роботи</i>	20.11.2018	20.11.2018
11	<i>Представлення готової зшитої випускної кваліфікаційної роботи на кафедру</i>	30.11.2018	30.11.2018
12	<i>Публічний захист випускної кваліфікаційної роботи</i>	За розкладом роботи ЕК	

8. Дата видачі завдання «05» березня 2018 р.

9. Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Іванова О. М.*(прізвище, ініціали, підпис)*

10. Гарант освітньої програми

Гамалий В.Ф.*(прізвище, ініціали, підпис)*

11. Завдання прийняв до виконання студент-дипломник

Кузема В. В.*(прізвище, ініціали, підпис)*

Анотація

В даній роботі визначено сутність та роль туристичного кластера при реалізації конкурентних переваг регіону, наведено алгоритм створення кластера, визначена роль органів влади в формуванні кластерного утворення, розглянуто інструменти, методи та технології автоматизації організаційних рішень у діяльності туристичного кластеру регіону, спроектовано та програмно реалізовано системи автоматизації організаційних рішень у діяльності туристичного кластеру регіону. Туристичний кластер – це ключова організаційна основа, що дасть змогу реалізувати пріоритетні задачі, які стоять перед органами районної влади, і сприятиме посиленню конкурентних переваг цього регіону.

Ключові слова: кластер, туристичний кластер, туризм, кластерна модель організації туристичної діяльності, кластерний підхід, регіон.

Anotation

In this work the essence and role of the tourist cluster in realization of competitive advantages of the region are defined, the algorithm of the cluster creation is specified, the role of the authorities in forming cluster education is determined, tools, methods and technologies of automation of organizational decisions in the activity of the tourist cluster of the region are considered, automation systems are designed and programmed implemented. Organizational decisions in the activity of the tourist cluster of the region. The tourist cluster is a key organizational framework that will enable the priority tasks of the rayon authorities to be realized and will enhance the competitive advantages of the region.

Keywords: cluster, tourist cluster, tourism, cluster model of organization of tourist activity, cluster approach, region.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ	11
1.1. Територіальні кластери як інструмент підвищення ефективності регіонального управління.....	11
1.2. Кластерний метод в системі методів формування соціально- економічного розвитку регіону	21
1.3. Кластеризація як чинник підвищення конкурентоспроможності регіонів	28
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ МОДЕЛІ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ ..	35
2.1. Вплив туристичних кластерів на інноваційний потенціал регіону	35
2.2. Роль туристичних організацій в формуванні та функціонуванні кластерних утворень	40
2.3. Розвиток туристичних кластерів як базова стратегія модернізації регіонів	47
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА МОДЕЛІ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ	54
3.1 Інструменти, методи та технології побудови системи автоматизації організаційних рішень у діяльності туристичного кластеру регіону	54
3.2. Проектування і програмна реалізація системи автоматизації організаційних рішень у діяльності туристичного кластеру регіону.....	66
Висновки до розділу 3	81
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТОК А.....	89

ВСТУП

Економічні перетворення обумовлюють необхідність пошуку нових підходів до активізації стимулювання економічного розвитку регіонів, зокрема пошуку шляхів об'єднання зусиль місцевого бізнесу та органів місцевого самоврядування з цією метою.

Світові економічні тенденції та особливості розвитку туристичної сфери на сучасному етапі визначають появу якісно нових умов господарювання з принципово новим характером економічних зв'язків і економічних відносин, вимагають інноваційного підходу до методів взаємодії між владою, бізнесом та громадськими інституціями. Серед найбільш ефективних форм інноваційного економічного розвитку закордонні та вітчизняні фахівці відзначають кластерний підхід до структурування економіки, обґрунтування стратегій національної та регіональної економічної політики й підвищення конкурентоспроможності продуктів і послуг.

В Україні досвід формування кластерів відсутній, оскільки, по-перше, це досить новий напрям розвитку туристичної галузі; по-друге, є певні прогалини у формуванні нормативно-правового регулювання такого напрямку; по-третє, відсутнє єдине (основне) трактування поняття «кластер»; по-четверте, відсутнє достатнє інформаційне забезпечення щодо створення та функціонування кластерів.

Обґрунтуванню необхідності використання кластерного підходу присвячено багато уваги у наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як, Д. Басюк, Т.Безземельна, Н. Кудла, В. Липчук, Я. Маєвський, М. Портер, М.Рутинський, Т. Сергеева, Й. Шраднер, Г. Шимечко та ін. Концепції їхніх досліджень відрізняються різноманітністю наукових підходів до вибору моделей та кластерних форм організації підприємницької діяльності. Багато аспектів, що пов'язані з формуванням різних моделей кластерів, поки що не мають достатнього теоретичного обґрунтування і вимагають широкого кола наукових досліджень.

Метою створення туристичного кластера є підвищення конкурентності території на туристичному ринку, у тому числі: підвищення ефективності роботи підприємств і організацій, що входять до кластера, стимулювання інновацій, стимулювання розвитку нових напрямів туризму. Створення туристичного кластера фактично визначає позиціонування території і впливає на формування іміджу регіону.

Підвищення конкурентоспроможності економіки України свідчить про необхідність пошуку шляхів, орієнтованих на оптимізацію просторової структури та відносин між органами виконавчої влади, суб'єктами господарювання на землі, науково-дослідними установами, інвесторами, з метою створення умов для стабільного розвитку за рахунок ефективного використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Одним із механізмів розв'язання цього завдання є кластерна модель об'єднання суб'єктів підприємництва в межах певного регіону.

Основні положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Аналіз системи показників оцінки фінансового стану моделі туристичного кластеру регіону», що опублікована у збірнику наукових статей «Моделювання економічних та інформаційних систем», та у тезах доповіді «Моделі туристичного кластеру регіону» до науково-практичної конференції «Наукові дослідження студентської молоді».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел в обсязі 47 найменування та 1 додатку. Повний обсяг роботи становить 89 сторінок, із яких основна частина роботи займає 77 сторінки.

У представленій роботі глибоко розкриті теоретико-концептуальні підходи до формування фінансового механізму функціонування кластера в українській економіці, обґрунтовано методологічний підхід для досягнення фінансово-економічної результативності запровадження кластерів.

Актуальність у сучасній економіці набуває туристичний кластер який для розвитку туризму має дуже важливе значення в економіці кожної

держави. На даний час, тяжка економічна криза в Україні, зубожіння більшої частини населення держави завдяки стрімкому знеціненню національної валюти. Туристичну галузь потрібно підтримувати, розвивати на державному рівні, її економічна діяльність полягає в забезпеченні ефективного використання наявної та створення автоматизації організаційних рішень у діяльності туристичного кластеру регіону, що сприятиме збільшенню валютних надходжень до бюджету держави, кооперуванню коштів суб'єктів туристичної діяльності, зайнятості населення, задоволенню його різноманітних потреб.

Мета роботи: побудова моделі туристичного кластеру і розробці системи автоматизації організаційних рішень діяльності туристичного кластеру регіону. Об'єктом дослідження є бізнес-процеси підприємств і організацій як складових туристичного кластеру.

Предметом дослідження виступає інтеграція організаційних рішень підприємств і організацій у складі туристичного кластеру.

Об'єкт дослідження: Бізнес процеси підприємств і організацій

Основні результати досліджень показують що туризм є каталізатором економічного розвитку, що є галуззю, яка найшвидше розвивається і розвивається в останні роки через багато зручностей, пропонованих для подорожей по всьому світу, що призвело до збільшення кількості туристів щодня. Визначення шляхів використання туристичного потенціалу є вищою важливою турботою політиків через сильну міжнародну конкуренцію на туристичних ринках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ

1.1. Територіальні кластери як інструмент підвищення ефективності регіонального управління: зарубіжний досвід

Теоретичне обґрунтування основних процесів та закономірностей, які супроводжують створення мережових економічних систем, формування і розвиток кластерів досліджували такі зарубіжні вчені: Е. Бергман, З. Девіс, Д. Джереффі, М. Кастелс, Е. Менсфілд, М. Портер, А. Хемілтон та ін.

Серед вітчизняних дослідників, які вивчають процеси кластеризації та конкурентоспроможності регіонів, заслуговують на увагу праці А.І. Бутука, Н.М. Волкова, Л.М. Ганущак-Єфименка, М.І. Дідківського, С.І. Соколенка, М.Г. Чумаченка, Н.А. Тюхтенка, Т.В. Сахно. Проте майже всі ці дослідники основну увагу приділяють економічним аспектам запровадження кластерних моделей. У більшості наукових праць не повною мірою відображені питання конкурентоспроможності територіальної громади, впливу органів місцевого самоврядування на створення та розвиток мережових економічних систем.

Проблема створення кластерів, орієнтування територіального розвитку на кластерну модель є питанням державного значення, саме державний рівень має необхідний ресурс для проведення попередніх досліджень, зокрема пошуку ефективного співвідношення між промисловістю, сільським господарством і сферою послуг, адже рухатись одночасно в усіх напрямках з однією швидкістю неможливо, створення відповідної законодавчої бази з чіткими правилами, саме планування та безпосереднє створення кластерів. Організація кластерів передбачає інноваційну складову, нажаль сьогодні бізнес незацікавлений інвестувати у інновації, тому саме держава має розпочати цю роботу.

Висока напруга конкуренції на світовому ринку не залишає Україні шансів посісти гідне місце у традиційних галузях. Однак реальною є можливість проявити себе у нових галузях і напрямках.

Поняття кластера в науковий обіг було введено американським вченим Майклом Портером в його фундаментальні праці — «Конкурентні переваги країн» (1990), яке виникло на основі системного дослідження інформації про діяльність успішних американських і європейських корпорацій.

Кластер – це група географічно близьких взаємопов’язаних компаній і асоційованих інститутів у певній сфері діяльності, що характеризуються спільністю та взаємодоповненням один одного [3]. Кластери зазвичай формуються в тих географічній зонах, де комунікації, логістика та людські ресурси є легко доступними.

Інтерес до кластерного інноваційного розвитку у другій половині ХХ ст. постійно зростає, поки не набув вибухового характеру і не охопив в 1980-1990рр. спочатку Північну Америку і Європу, згодом і нові промислові країни.

Цей інтерес був викликаний перш за все успіхами об’єднання компаній Силіконової Долини (штат Каліфорнія, США). В рамках кластеру «Силіконова Долина» лише за період з 1991 по 2001рр. венчурні інвестиції збільшились з 2 млрд. дол. до 68,8 млрд. дол.

Приклад Каліфорнії наслідували й інші штати США, реалізувавши відповідні програми кластерного розвитку: у США сотні міст і територій реалізують свої кластерні стратегії.

У США створюються комісії з формування кластерів. Необхідну аналітичну роботу виконують наукові центри та університети. Початковий капітал виділяється адміністрацією штату, а потім залучаються засоби приватних компаній.

Напочатку ХХІ ст. в США в кластерах було задіяно 57% всього працездатного потенціалу країни, а частка ВВП, виробленого кластерами США, складала 61%.

Аналогічно формувалась сучасна економіка Канади. До числа її найбільших кластерів слід віднести агропромисловий в Саскатоні і біохарчовий в Монреалі (Квебек).

Цікавим прикладом створення кластерів є досвід японської економіки. В країні в 1983 році було прийнято закон, що затверджував концепцію технополісів та надавав підтримку створенню центрів інтеграції промисловості, науки, влади. Типовий великий японський кластер (а їх близько 600) складається з одного головного підприємства, яке користується послугами двох або трьох рівнів фірм, що розміщені, як правило, географічно близько до нього. Наприклад, автомобільний кластер «Тойота» має багатоступінчасту мережу з 122 прямих постачальників, майже 36 тис. субпідрядних малих і середніх підприємств.

Європейська кластеризація активізувалась з 1968 року, коли в рамках ЄС було створено Генеральний Директорат з регіональної політики. У 1975 році був сформований Європейський фонд регіонального розвитку, а в 1988 році Європарламентом була прийнята Хартія регіоналізму і почала функціонувати Рада регіональних і місцевих об'єднань.

В Європі за рівнем кластеризації особливо виділяються Італія і країни Балтійського регіону. Суттєва роль держави, яка надає допомогу індустріальним округам через забезпечення знижок на експорт, гарантійне покриття, залучення інвесторів, консалтинг.

Вагомою є роль Німеччини в розвитку кластеризації економіки. Пріоритет надається впровадженню високих технологій через консолідацію зусиль промисловості і наукових центрів. В Німеччині функціонують 3 кращі світові кластери високих технологій, що отримали почесну назву «Силіконова Долина XXI сторіччя» – це Мюнхен, Гамбург, Дрезден. Крім цього, в країні діють багато промислових кластерів, як наприклад автомобільні кластери в 10 землях. Особливої уваги заслуговує німецька програма створення і розвитку біотехнологічних кластерів на основі регіонального розміщення фірм. Фінансові ресурси промислові кластери отримують із федеральних і місцевих джерел.

Іншим вражаючим прикладом успішної кластеризації може бути розвиток економіки Австрії за останні 20 років. У Програмі кластеризації задіяні наступні модулі:

- система стимулювання інновацій;
- зростання продуктивності;
- збільшення зайнятості;
- регулювання технологічної політики;
- консультування [4].

В цілому формування і розвиток кластерів приводить до інтегральних переваг: підвищення конкурентоспроможності економіки, активізації інноваційних процесів і реальних механізмів узгодження інтересів влади, бізнесу, науки та освіти при розробці стратегії розвитку як на рівні окремого суб'єкта господарювання, учасника кластера, так і на рівні регіону і країни.

Однак, незважаючи на безперечні переваги кластерної організації економіки для окремої території та для держави в цілому, існують різноманітні перешкоди на цьому шляху: погана інфраструктура; брак капіталу та кваліфікованої робочої сили; ієрархія кластерів – труднощі для постачальників нижнього рівня; ефект блокування, тобто поодинокі компанії можуть бути більш конкурентними порівняно з кластерними; загроза гіперспеціалізації кластера і надмірна бренди́зація; незацікавленість державних органів влади, нерозуміння вигод від кластерного підходу [1].

Глобальні туристичні мережі формуються під впливом туристичних та фінансових потоків як виробників так і споживачів послуг. У сучасних умовах багато держав, що володіють туристично-рекреаційним потенціалом, намагаються оптимально використати свої можливості за рахунок розбудови інфраструктури, фінансування даного сектору, залучення трудових ресурсів.

Паралельно сформувалися країни – постачальники туристів, які інтегровані до сфери міжнародного туризму як споживачі туристичного продукту. На основі оцінки основних підходів до методології аналізу ефективності розвитку туристичної діяльності країни було виокремлено такі

показники: додана вартість, створена туристичною галуззю, її частка у ВВП країни, сукупні капіталовкладення у туристичну галузь, частка зайнятих працівників, фінансові потоки на кожного туриста, притік валюти від туризму.

За об'єкт аналізу вибрано 154 країни з найбільшим ВВП, що інтегровані в систему міжнародних туристичних потоків. Обґрунтовуючи вибірку, слід зазначити, що вплив решти країн на розвиток світової економіки та їх рівень впливу на туристичну сферу є настільки мізерним, що може бути прирівняний до нуля. Зокрема, сумарне ВВП тридцяти країн із нижнього рейтингу, таких як Лесото, Бутан, Беліз, Самоа, Тонга та ін., не перевищує 20 млрд. дол., а в Україні, наприклад, цей показник становить 130,660 млрд. дол. США. [36]

Важливим елементом під час аналізу є використання декількох методів кластеризації, які підтверджують групування за заданими параметрами. Результати обробки групування країни у кластери за методом Варда, методами одиничного та повного зв'язку, середнього відхилення квадратів, методом незваженого попарного середнього та зваженого попарного середнього дали можливість виокремити дев'ять кластерів. Заданий параметр був уведений під час використання методу К-середніх. Як наслідок, ми отримали такі кластери країн (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Групування країн за методом К-середніх у розвитку туристичної галузі [37]

№ кластеру	Складові елементи кластеру
Кластер 1	Албанія, Барбадос, Фіджі, Чорногорія, Ямайка
Кластер 2	Вірменія, Гаїті, Греція, Грузія, Домініканська Республіка, Ефіопія, Йорданія, Камбоджа, Кіпр, Ліван, Маврикій, Марокко, Руанда, Танзанія, Хорватія

Кластер 3	Азербайджан, Бурунді, Катар, Кувейт, Норвегія, Російська Федерація, Філіппіни
Кластер 4	Бенін, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Гватемала, Єгипет, Ємен, Ісландія, Кенія, Киргизстан, Коста-Ріка, Лаос, Мадагаскар, Малі, М'янма, Непал, Панама, Португалія, Сальвадор, Сенегал, Сирія, Судан, Таджикистан, Таїланд, Туніс, Туреччина, Уганда, Уругвай, ШріЛанка
Кластер 5	Великобританія, Гонконг, Іспанія, Італія, Мальта, Мексика, Німеччина, Франція
Кластер 6	Австралія, Австрія, Аргентина, Бахрейн, Бельгія, Болівія, Бразилія, Бруней Даруссалам, Буркіна-Фасо, Гайана, Гана, Гондурас, Данія, Естонія, Замбія, Ізраїль, Індія, Індонезія, Камерун, Канада, Колумбія, Латвія, Малайзія, Молдова, Монголія, Намібія, Нігер, Нігерія, Нікарагуа, ОАЕ, Оман, ПАР, Перу, Республіка Польща, Саудівська Аравія, Сербія, Сінгапур, Словенія, Угорщина, Україна, Швейцарія, Швеція
Кластер 7	Алжир, Ангола, Бангладеш, Білорусь, Ботсвана, Венесуела, В'єтнам, Габон, Гвінея, ДР Конго, Еквадор, Зімбабве, Ірак, Іран, Ірландія, Казахстан, Кот-Д'івуар, Куба, Литва, Лівія, Люксембург, Малаві, Мозамбік, Нідерланди, Нова Зеландія, Пакистан, Парагвай, Патуа Нова Гвінея, Південна Корея Республіка Македонія, Румунія, Свазіленд, Словаччина, Суринам, Сьєрра-Леоне, Тайвань, Того, Тринідад і Тобаго, Узбекистан, Фінляндія, Чад, Чехія, Чилі, Японія
Кластер 8	Китай, США
Кластер 9	Багамські Острови, Макао, Мальдіви

Серед сформованих груп країн можна виокремити кластери, вплив яких на міжнародну туристичну діяльність є більш суттєвим порівняно з іншими або характеризується виключно природо-кліматичною специфікою. Зокрема

кластер 5 об'єднав найбільш потужні країни туристичної сфери, що домінують за обсягами надходжень від міжнародного туризму. США та Китай, що потрапили в одну групу, характеризуються найбільшим ВВП та обсягом внутрішнього туризму, який забезпечує створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури та суттєвими надходженнями до бюджету. Займаючи лідируючі позиції щодо ВВП та туристичних потоків, країни цих двох груп стають центрами у своїх регіонах. Саме на них слід орієнтуватися під час побудови стратегії розвитку туристичної галузі. Кластери 6 та 7 є найбільшими та об'єднали відповідно 42 та 44 країни.

Визначальна різниця між ними полягає в тому, що у 6-му кластері наявні країни, які мають позитивне сальдо торговельного балансу або по турпослугах, або по туристичному потоку, або по обох напрямках одночасно (Австралія, Ізраїль, Індія, Іран, Лаос, Республіка Польща, Словенія, Угорщина, Швейцарія), а усі країни 7-го кластера характеризуються негативним сальдо по туристичному потоку та/або по доходах від туристів. Як видно зі статистичних розрахунків, можливість об'єднання країн у кластери за визначеними критеріями та кластеризація самих визначників може слугувати основою для визначення тенденцій у розвитку міжнародного ринку туристичних послуг. Цілком логічно, що окрему групу утворили острівні держави (кластер 9) та країни, які характеризуються високими частками туристичної сфери у ВВП та, відповідно, чітко орієнтованою на туризм державною політикою (кластер 1).

На основі здійсненої кластеризації країн ми можемо виокремити держави, відстань від центру кластера в яких буде найменшою. Як наслідок, ми можемо говорити, що саме вони відображають загальну тенденцію розвитку виокремленої групи та на основі них слід побудувати кореляційно-регресійну модель. Відповідно цими країнами стали Барбадос (відстань від центра кластера становить 1,19724 ум. од.), Грузія (0,74922), Катар (1,18312), Італія (1,08673), Єгипет (0,51280), Індонезія (0,57757), Словаччина (0,28032), США (3,33375), Макао (4,16914). На основі пошуку взаємозв'язків у

програмному продукті «Статистика 10» було виокремлено показники, які характеризуються високим рівнем кореляції, серед них: надходження від міжнародного туризму (X1), витрати туристів за кордоном (X2), прямі надходження від туризму у ВВП (X3), сукупні капіталовкладення у туристичну галузь (X4), витрати міжнародних туристів усередині країни (X5). Саме ці показники стануть основними факторами моделі формування і прогнозування розвитку країни на основі ВВП.

Для розрахунку економіко-математичної моделі використовувався MicrosoftExcel 2016. Результати проведених розрахунків приведено в (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2

Рівняння регресії країн – центрів кластерів [38]

Країна	Рівняння багатofакторної моделі
Барбадос	$Y=2,267*X1 +0,2479*X2 +1,4837*X3 -0,1525*X4 -1,5084*X5 +1,2782$
Грузія	$Y=6,2397*X1 +39,9805*X2 +3,6569*X3 -0,8132*X4 -11,762*X5 -5,6544$
Катар	$Y=-1,178*X1 +3,482*X2 +388,234*X3 -90,838*X4 -172,346*X5 -50,498$
Італія	$Y=10,926*X1 +20,044*X2 +4,302*X3 -11,821*X4 -8,033*X5 -753,142$
Єгипет	$Y=20,2784*X1 -0,4575*X2 -7,6204*X3 -12,3347*X4 -25,3347*X5 +11,64$
Індонезія	$Y=0,4092*X1 -7,477*X2 +32,2159*X3 +16,6824*X4 -19,3827*X5 +6,0189$
Словаччина	$Y=11,64084*X1 +4,07075*X2 -4,8182*X3 +24,728*X4 -5,2693*X5 -3,1943$
США	$Y=59,5*X1 -340,0*X2 +1,9*X3 -23,0*X4 +11,4*X5 -16645,4$
Макао	$Y=0,00143*X1 +14,4927*X2 +1,1151*X3 +0,3279*X4 -$

0,02145*X5 –2,406

Як видно з (табл. 1.2), найбільш позитивно значущим є показник надходжень від міжнародного туризму (X1), у всіх рівняннях кластерів він має позитивне значення та практично завжди (крім Макао та Індонезії) є більшим 1. Протилежним йому є фактор витрат міжнародних туристів усередині країни, оскільки у більшості моделей, окрім США, він зменшує сукупну величину ВВП за рахунок мінусового значення.

Перевіряючи достовірність моделей на основі множинних коефіцієнтів кореляції в теорії статистики виокремлюють такі основні показники, як: коефіцієнти множинної кореляції – R (чим ближче R до одиниці, тим тіснішим є зв'язок між залежною величиною Y та факторами X1 , X2 ,..., Xn) та детермінації – R² (чим ближче R² до одиниці, тим краще регресія апроксимує емпіричні дані); критерій Фішера (табличне значення критерію Фішера шукаємо за заданою ймовірністю p (p=0,95) і числом ступенів рівності k₁=m і k₂=n-m-1; для зібраних нами статистичних даних кількість спостережень n=16, тому число ступенів вільності k₁=1 і k₂=14). Табличне значення критерію Фішера: F_{табл.}=4,60. Якщо виконується нерівність F_{розрах.}>F_{табл.}, то з імовірністю p=0,95 ми стверджуємо, що побудована модель адекватна статистичним даним і придатна для подальшого аналізу і прогнозування). Зведений аналіз множинних коефіцієнтів кореляції наведений у (табл. 1.3.).

Таблиця 1.3

Перевірка достовірності моделей на основі множинних коефіцієнтів кореляції [39]

№ кластеру та країна, що його репрезентує	Коефіцієнт множинної кореляції (R)	Коефіцієнт детермінації (R ²)	Критерій Фішера

1. Барбадос	0,97273	0,94620	35,1772
2. Грузія	0,98295	0,96620	58,4282
3. Катар	0,95353	0,90921	16,9593
4. Італія	0,98551	0,97122	47,5163
5. Єгипет	0,99757	0,99515	352,0821
6. Індонезія	0,99822	0,99644	471,3572
7. Словаччина	0,99532	0,99065	184,3260
8. США	0,82745	0,68467	90,4150
9. Макао	0,99789	0,99578	395,5693

Аналіз даних (табл. 1.3.) показує, що всі коефіцієнти відповідають нормативним значенням, і це дає нам підставу стверджувати, що моделі є достовірними і можуть використовуватися для подальшого прогнозування.

Враховуючи проведений аналіз, ми виокремили найбільш суттєві показники. Для розробки рекомендацій для кожної групи країн щодо використання туристичного потенціалу для нарощення приросту ВВП ми ідентифікували показники та їх внесок у загальний економічний розвиток країни на основі регресійної моделі.

Регресійний аналіз показав, що існує тісний зв'язок між ВВП та сукупними доходами від міжнародної туристичної діяльності, прямими надходження від туризму у ВВП, сукупних капіталовкладеннях у туристичну галузь, витрат міжнародних туристів усередині країни практично в усіх досліджуваних кластерів країн. Причинами цього зв'язку є те, що за умови достатнього фінансування та капіталовкладень у туристичну галузь здійснюється розвиток інфраструктури, це приваблює додаткові потоки туристів, що витрачають кошти як безпосередньо під час споживання туристичного продукту, так і використовують ресурси суміжних галузей. Як наслідок, зростає сукупний дохід від туристичної галузі, відбувається сукупний приріст ВВП країни.

1.2. Кластерний метод в системі методів формування соціально-економічного розвитку регіону

Для побудови кластерного методу в системі методів формування соціально-економічного розвитку регіону використовують методи кластерного аналізу.

Кластерний аналіз – це загальна назва безлічі обчислювальних процедур, використовуваних при створенні класифікації. У результаті роботи із процедурами утворюються кластери або групи дуже схожих об'єктів. Більш точно, кластерний метод – це багатомірна статистична процедура, що виконує збір даних, що містять інформацію про вибір об'єктів, і потім упорядковує об'єкти в порівняно однорідні групи [8].

Механізм оцінки і аналізу Соціально економічних регіонів (СЕР) заснований на методах багатовимірного статистичного аналізу і економетричного моделювання і включає наступні основні модулі:

- 1) модуль комплексної оцінки СЕР регіонів;
- 2) модуль аналізу диференціації СЕР регіонів.

Цільова спрямованість першого модуля полягає у фоновій оцінці тенденцій регіонального розвитку. У цьому модулі вирішуються наступні завдання: формування системи показників соціально-економічного розвитку регіонів; виділення однорідних за рівнем соціально-економічного розвитку груп регіонів; будова інтегральних показників рівня соціально-економічного розвитку; оцінка неоднорідності економічного простору; розробка моделей прогнозування рівня соціально-економічного розвитку регіонів; розробка моделей прогнозування показників соціально-економічного розвитку регіонів. Змістом другого модуля є виявлення чинників-джерел незбалансованого соціально-економічного розвитку регіонів. У цьому модулі вирішуються наступні завдання: групують регіони за рівнем економічного розвитку; оцінюють тип асиметричності регіонального розвитку; будуються

локальні інтегральні показники; виявляються домінуючі чинники незбалансованого соціально-економічного розвитку регіонів. Одним з основних завдань першого модуля механізму є формування однорідних за рівнем соціально-економічного розвитку груп регіонів. Для вирішення цього завдання пропонується використовувати наступні методи багатовимірної класифікації [34] ієрархічні агломеративні методи, метод “к-середніх”. Перевагою ієрархічних агломеративних методів є наочність результатів групування.

Аналіз взаємного розташування об'єктів у просторі дозволяє зробити припущення щодо кількості груп об'єктів. При цьому ієрархічні агломеративні методи дають можливість говорити лише про вірогідність віднесення об'єкту до тієї або іншої групи без виділення певних меж. Для чіткішого виділення однорідних за рівнем соціально-економічного розвитку груп регіонів пропонується використовувати метод “к-середніх”. Основними перевагами даного методу є те, що він не має обмежень на кількість об'єктів і показників, що характеризують їх, і дозволяє отримати непересічні кластери. Для підтвердження стійкості складу виділених кластерів разом з просторовою кластеризацією проводиться динамічна кластеризація. Пропонований алгоритм групування регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку наведений на рис. 1. Реалізація запропонованого алгоритму дозволила сформувати стійкі кластери регіонів із подібними тенденціями соціально-економічного розвитку. Нижче надається опис отриманих результатів. Як початкові дані при групуванні регіонів розглядалися дані Державного комітету статистики України за 53 найбільш значущими індикаторами соціально-економічного розвитку 25 регіонів за період 2001-2008 рр. Вибір періоду обумовлений найбільшою інформаційною забезпеченістю аналізу тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів. [35]

Через особливий адміністративний статус м. Київ і м. Севастополь, що об'єктивно зумовлює переваги їх розвитку перед іншими регіонами,

статистичні дані цих регіонів не були включені в початкову інформаційну базу. Відповідно до запропонованого алгоритму групування для визначення кількості кластерів, на які необхідно розбити початкову сукупність регіонів див. (рис.1.1)



Рис. 1.1. Алгоритм групування регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку [5]

Як міра відстані розглядалася Евклідова відстань. Для визначення відстаней між довільною парою кластерів використовувався метод Уорда, що дозволяє мінімізувати суми квадратів відхилень між кожним регіоном (об'єктом) і центром кластера, що містить цей регіон. Графічний аналіз результатів групування, представлених у вигляді дендрограми, дозволив зробити висновок, що досліджувана сукупність регіонів може бути розділена на дві групи об'єктів, подібних за характеристиками соціально-економічного розвитку (рис. 1.2.).

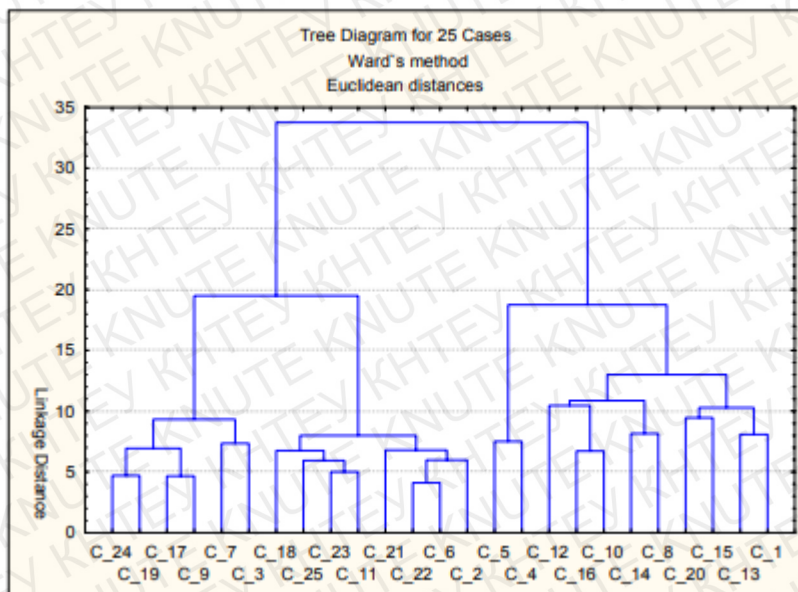


Рис. 1.2 Результати групування на основі ієрархічних агломеративних методів (2016 р.) [6]

Для аналізу стійкості отриманого групування відповідно до запропонованого алгоритму групування (рис. 1.1.) використовувався один з ітеративних методів кластерного аналізу – метод «К-середніх». Склад виділених груп при різних початкових параметрах розбиття, а також значення функціонала якості наведені в (табл. 1.4.)

Таблиця 1.4

Результати угруповання на основі методу «К-середніх»

Метод вибору початкових центрів кластерів	Кластер	Номери об'єктів які входять в кластер	Значення сумарної групової дисперсії
Впорядкування відстаней і вибір об'єктів що знаходяться в однакових	Кластер 1	C_4, C_5, C_8, C_10, C_12, C_13, C_14, C_15, C_16, C_20	82,486776
	Кластер 2	C_1, C_2, C_3, C_6, C_7, C_9, C_11, C_17, C_18, C_19, C_21, C_22, C_23, C_24, C_25	

відстанях			
Вибір об'єктів, що максимізували початкові відстані між кластерами	Кластер 1	C_4, C_5, C_8, C_15, C_20	89,928766
	Кластер 2	C_1, C_2, C_3, C_6, C_7, C_9, C_11, C_12, C_13, C_14, C_15, C_16, C_17, C_18, C_19, C_23, C_24, C_25	

Порівняльний аналіз якості групувань, знайдених на основі ієрархічних агломеративних та ітеративних методів, дозволяє зробити висновок, що найбільш однорідні кластери отримані на основі методу «К-середніх» при визначенні початкових центрів кластерів за допомогою впорядкування відстаней і вибору об'єктів, що знаходяться на однакових відстанях. Аналіз центрів груп (рис.1.3) [34] дає можливість зробити висновки, що перший кластер сформували регіони з високим значенням коефіцієнта міграційного приросту, високим рівнем зайнятості населення, високим рівнем доходів на душу населення, високим рівнем розвитку систем освіти і охорони здоров'я, високим рівнем розвитку промислового виробництва, високим рівнем інвестиційної, інноваційної і зовнішньоекономічної активності. Таким чином, дану групу можна інтерпретувати як групу регіонів з високим рівнем соціально-економічного розвитку.

До другої групи регіонів увійшли регіони з низьким рівнем зайнятості населення, середньомісячної заробітної плати, грошових доходів населення, низьким рівнем розвитку систем освіти і охорони здоров'я, низьким рівнем розвитку сфери транспорту і зв'язку, низькими значеннями ВДС на душу населення, низьким рівнем інноваційної і зовнішньоекономічної активності. Таким чином, друга група регіонів характеризується низьким рівнем соціально-економічного розвитку.

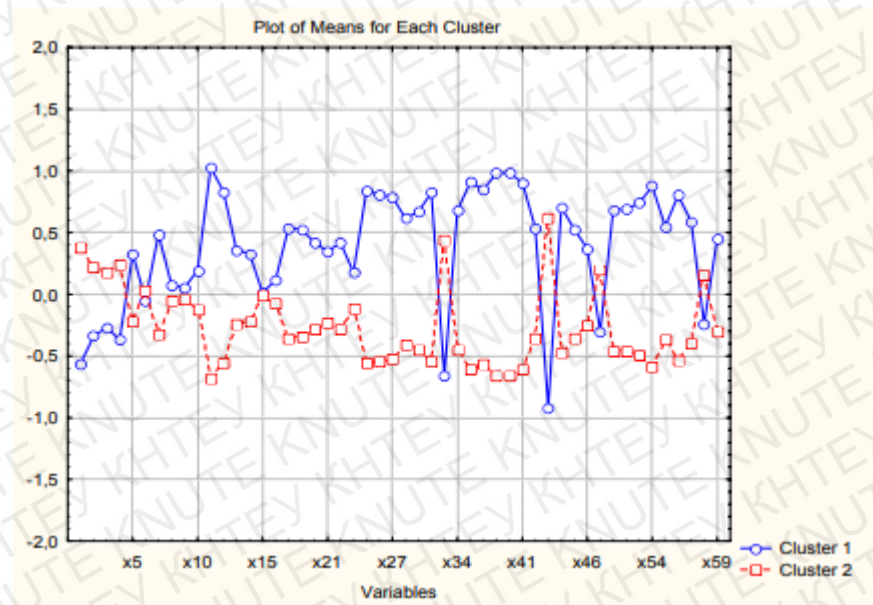


Рис.1.3. **Графік середніх значень показників СЕР регіонів в групах** [7]

Результати групування є стійкими, не спостерігається значної міграції елементів з кластера в кластер. Як елементи, які схильні до міграції в групу регіонів з високим рівнем СЕР, можна виділити Київську, Львівську, Миколаївську, Полтавську області. Як об'єкт, який схильний до міграції в 1 групу регіонів з низьким рівнем СЕР, можна виділити Луганську область. Кластер регіонів з високим рівнем соціально-економічного розвитку сформували Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Одеська, Харківська області. Отримані результати підтверджуються і результатами динамічної кластеризації, які наведені в (табл. 1.5.)

Таблиця 1.5

Результати динамічної кластеризації (2011-2018 рр.)

Назва кластера	Області які ввійшли в кластер
Група регіонів з великим рівнем СЕР	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Одеська, Харківська
Група регіонів з низьким рівнем СЕР	АРК, Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Кропивницька, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська,

Аналіз координат центрів кластерів (рис.1.4.) в динаміці дає можливість зробити висновок про стійкість якісних характеристик виділених груп регіонів.

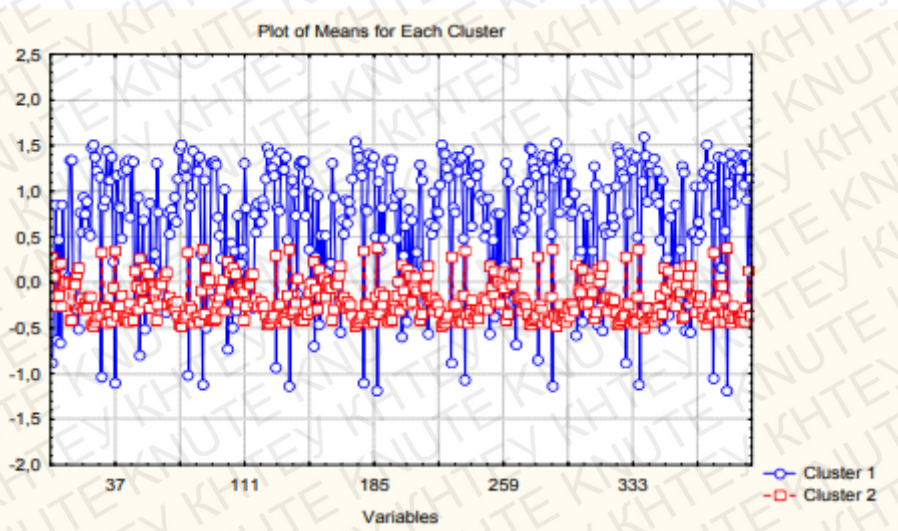


Рис. 1.4. Графік середніх показників СЕР регіонів в групах (2011-2018 рр.) [7]

Таким чином, проведені дослідження дозволили зробити наступні висновки: На основі ієрархічних агломеративних та ітеративних методів просторового кластерного аналізу виділені однорідні за характеристиками соціально-економічного розвитку групи регіонів.

Аналіз функціоналів якості угруповання дозволив обґрунтувати вибір методу дослідження структури сукупності. Зіставлення результатів просторової і динамічної кластеризації дає можливість зробити висновок про стійкість складу виділених груп і їх якісних характеристик. Отримане угруповання регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку дозволяє зробити висновок про значну неоднорідність економічного простору: питома вага регіонів з низьким рівнем СЕР впродовж 2011-2018 рр. складає 60-80%. Найбільш сприятлива ситуація спостерігалася в 2013 р. – питома вага

регіонів з високим рівнем СЕР становила 40%. Не дивлячись на позитивні тенденції підвищення схильності до міграції в групі регіонів з високим рівнем СЕР Київської області, питома вага регіонів з високим рівнем розвитку в загальній сукупності регіонів в 2018 р. складає 28%, що свідчить про значну нерівномірність розвитку регіональних систем. [7]

Таким чином, для побудови кластерного методу в системі методів формування соціально-економічного розвитку регіону можна використовувати методи кластерного аналізу. Механізм оцінки і аналізу СЕР регіонів. Аналіз взаємного розташування об'єктів у просторі дозволяє зробити припущення щодо кількості груп об'єктів та для чіткішого виділення однорідних за рівнем соціально-економічного розвитку груп регіонів шляхом використання методу “к-середніх”

1.3. Кластеризація як чинник підвищення конкурентоспроможності регіонів

Конкурентоспроможність регіонів визначається їх здатністю мобілізувати внутрішні ресурси для власного розвитку, а також ступенем привабливості для залучення зовнішніх ресурсів. Виходячи з того, що рівень конкурентоспроможності країни встановлюється за різними методиками, можна припустити й подібний спектр інструментарію стосовно визначення рівня конкурентоспроможності регіонів (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Конкурентні переваги та соціально - економічна значущість кластерів

Підйом економічно відсталих регіонів та поява нових урбанізованих територій	- будівництво сучасних, дієвих науково-виробничих комплексів та ділових центрів; - активне залучення інвестиційних ресурсів; - удосконалення транспортних та комунікаційних зв'язків
---	--

<p>Поширення нових технологій, видів та розвиток сектора іновацій</p>	<p>- реорганізація трудових процесів, створення нових видів матеріалів та продукції; - більш швидке розпізнавання тенденцій наявного купівельного попиту, демонстрація та поширення ідей, активний маркетинг та реклама;- доступ до нових технологій, інструментів, методів роботи, можливостей здійснення поставок</p>
<p>Зростання зайнятості населення та збільшення попиту на робочу силу високої кваліфікації якісна зміна сучасного способу життя</p>	<p>- створення нових робочих місць; - зростання заробітної плати; - підготовка і перепідготовка кадрів; - залучення до підприємницької діяльності вчених; - якісна зміна сучасного способу життя</p>
<p>Висока економічна ефективність та рентабельність</p>	<p>- підвищення конкурентоспроможності продукції та швидке економічне зростання; - збільшення ефективності використання виробничих ресурсів; - доступ до спеціалізованих факторів виробництва, робочої сили, інформації, урядових організацій та суспільних благ</p>
<p>Стимулювання нового бізнесу</p>	<p>- оптимальна форма організації виробництва; - низький ризик при заснуванні нової справи; - створення передумов, стимулів і мотивів для виникнення ділових структур завдяки кращій інформованості про сприятливі можливості; - активне залучення представників органів влади різного рівня, організацій та підприємств, які зацікавлені у роботі кластера, працювати разом над</p>

створенням кластера

Найбільш поширеним в останні роки є індекс глобальної конкурентоспроможності, який розраховується Всесвітнім економічним форумом як інтегральний показник, а також окремо за дванадцятьма його складовими. Зокрема, результат за складовою «конкуренція» є середньозваженим значенням двох складників: внутрішньої конкуренції та зовнішньої конкуренції. Змінні, які входять до обох цих компонентів, показують, наскільки сильно спотворюється конкуренція. Відносне значення цих спотворень залежить від відносного розміру внутрішнього ринку щодо зовнішнього ринку.

Ця взаємодія між внутрішнім і зовнішнім ринками визначається за допомогою способу, завдяки якому ми визначаємо питому вагу, що отримують ці два складники. Для України розрахунки показують, що питома вага для складника внутрішньої конкуренції дорівнює 0,75 і для складника зовнішньої конкуренції дорівнює 0,25. При цьому, як свідчить із дослідження конкурентоспроможності України, найбільш критично проблематичною складовою інфраструктури є транспортна інфраструктура. Так, якщо середня зношеність автошляхів загального користування за п'ять років (2011-2017 рр.) у цілому по Україні склала 47 %, то по регіонах цей показник варіює від 26-27 % в Одеській обл. і м. Севастополь до 72-74 % у Запорізької та Тернопільській і Чернігівській обл. відповідно [9]. За даними Фонду «Ефективне Управління» до групи регіональних лідерів за індексом конкурентоспроможності 2011 р. сформували м. Київ, Дніпропетровська, Харківська, Київська та Донецька області (перша п'ятірка), а до групи регіонів, що відстають, увійшли Житомирська, Тернопільська, Чернігівська, Кіровоградська та Херсонська області [9].

Як відомо, ефективною і життєздатною структурою в сучасній економіці є мережеві форми організації соціально-економічних систем, у тому числі територіальних [10]. Ці форми організації є породженням

інформаційної епохи. Вони характеризуються одночасною трансформацією економіки, праці, зайнятості, корпоративної культури, політики і державних інститутів. Під мережею в економіці можна розуміти комплекс об'єктів, які взаємодіють на основі формальних зв'язків, зафіксованих контрактами, спільної або перехресної власністю, а також неформальних зв'язків, у тому числі заснованих на довірі, які дозволяють підприємствам підвищувати ефективність трансакцій і є однією з основних умов їх успішної співпраці.

Широке розповсюдження мережевих форм організації економіки призвело до трансформації основних положень теорії стратегічного управління, промислового маркетингу і розвитку мережевого підходу. Мережеві конструкції стали гарантом стійкості і інноваційності розвитку, тобто певною альтернативою великим корпоративним системам [11].

Незважаючи на те, що про необхідність і доцільність створення кластерів йдеться у ряді фундаментальних документів загальнодержавного значення, все ще не створено дієвої нормативно-правової бази формування та функціонування територіальних кластерів в Україні, як наслідок – не створено механізмів методичної, інформаційно-консультаційної та освітньої підтримки розвитку кластерів; відсутня координація дій щодо реалізації кластерних ініціатив з боку органів влади та асоціативних бізнес-структур.

Накамура вважає, що кластеризація однозначно позитивно впливає на зростання продуктивності туризму, в Японії та Великобританії [17].

Останні дослідження доводять, що міцність місцевих кластерів значно впливає на продуктивність регіональних економік. Дельгадо, Портер і Стерн [16] виявили, що зростання потужності кластерів, які розташовані в окремих регіонах США, сприяє підвищенню зайнятості та інтенсивності патентної діяльності інших кластерів у їхніх регіонах, крім того надали істотні докази позитивного впливу кластерів на туристичну діяльність. Вони вважають, що в галузях туризму, розташованих у регіонах з великим досвідом роботи кластерів, вищі темпи зростання нових підприємств. Вони також доводять, що сильні кластери пов'язані з утворенням нових підрозділів існуючих фірм

та забезпечують їх виживання. Аналогічного результату досліджень досяг Спенсер [18], який вказав, що регіони з більшим відсотком зайнятості в кластерах досягають кращих економічних показників (рівня доходів, показників зайнятості) ніж регіони, в яких кластерна зайнятість низька.

Таким чином, завдання уряду країни полягає в розумінні специфіки національних переваг та в розробці політичних ініціатив, що будуть відповідати конкретним умовам країни. Досвід зарубіжних країн свідчить, що не існує єдиного методу підйому та розвитку туристичних кластерів - вони формувалися в цих країнах стихійно. Тому на регіональному рівні необхідно створювати умови для сприятливого економічного та правового середовища формування та розвитку підприємств.

На жаль, органи управління регіонального рівня залишаються пасивними у цій сфері діяльності, більшість створених кластерів засновано без реальної участі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, хоча є й позитивні приклади.

Так, Львівська міська рада у 2008 р. розпочала роботу над розробкою стратегії конкурентоспроможності міста, результатом якої стало формування у 2010 р. Львівського кластера ІТ та бізнес-послуг, створеного як асоціацію провідних компаній з галузі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та аутсорсингу бізнес-процесів, які спільно взяли на себе ініціативу з проведення системних змін у бізнес-середовищі міста.

При цьому визначено як потрійну стратегічну мету – перетворити місто в один з конкурентоспроможних центрів бізнес-послуг в Центрально-Східній Європі; сприяти розвитку бізнес екосистеми для кластера у м. Львів; створити у місті сучасний високо конкурентоздатний R&D центр міжнародного рівня; так й тактичні цілі – забезпечити доступ компаніям кластера до висококваліфікованого людського капіталу, а молодим фахівцям – до навчальних можливостей; мати одну з найефективніших у Східній Європі систему взаємодії інституцій освіти та компаній у сфері ІКТ; розширити доступ до фінансових ресурсів учасників по інноваційних

проектах; стати визнаною інституцією для впровадження спільних проектів на міжсекторному рівні.

Для систематизації процесів кластеризації регіональної економіки, перш за все, потрібно прийняти Концепцію кластерної політики, яка, крім цілей, завдань, пріоритетів і напрямів, передбачала би впровадження пілотних проектів з реалізації заходів кластерної політики на регіональному та муніципальному рівнях. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне на центральному рівні сформувати програму пілотних кластерів, до якої увійшов би перелік територіальних кластерів, які є найважливішими для держави, а також комплекс відповідних заходів щодо державної підтримки кластеризації економіки, серед яких можна виділити такі: надання субвенцій місцевим бюджетам (за умови співфінансування кластерів із обласних бюджетів), встановлення деяких податкових пільг (з урахуванням оцінки виробничого та інноваційного потенціалу територіальних кластерів), стимулювання участі великих підприємств у складі кластерів.

При цьому фінансовий механізм державної підтримки реалізації широкого спектру кластерних проектів має бути достатньо гнучким, та здійснюватись за декількома напрямками, наприклад: розвиток транспортної, енергетичної, інженерної інфраструктури; розвиток житлової та соціальної інфраструктури, включаючи матеріально-технічну базу охорони здоров'я, культури і спорту; розвиток інноваційної та освітньої інфраструктури, виконання робіт і проектів у сфері досліджень і розробок, здійснення інноваційної діяльності, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів; реалізація інших заходів задля підвищення конкурентоспроможності не лише організацій-учасників кластера, а й території базування кластера, а також підвищення якості життя територіальних громад.

Участь держави в кластеризації регіональної економіки не має обмежуватись лише фінансовою допомогою. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах компетенції можуть укладати угоди з органами управління пілотним кластером стосовно

реалізації спільних проєктів інноваційно-інвестиційної діяльності, включаючи заходи з підтримки дослідницьких робіт, комерціалізації технологій, розвитку інноваційної інфраструктури, сприяння виходу учасників кластера на міжрегіональні та зовнішні ринки, залучення іноземних інвесторів, розробки і реалізації програм перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів за певними галузями тощо.

Отже, проведене дослідження свідчить, що в сучасний період постіндустріального розвитку мережеві форми, серед яких провідне місце займають територіальні кластери, відіграють важливу роль в підвищенні конкурентоспроможності регіональної економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МОДЕЛІ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ

2.1 Вплив туристичних кластерів на інноваційний потенціал регіону

В останні роки все більшого поширення в розвинених країнах світу дістають кластерні інноваційні форми господарювання, спрямовані на розвиток туристичної галузі, які у складних умовах глобалізаційних перетворень виявилися спроможними ефективно конкурувати на світових ринках і суттєво впливати на економіку цих країн.

Зарубіжний та вітчизняний досвід свідчить, що управління туризмом із застосуванням кластерного підходу стає одним з ефективних засобів впливу органів державного управління на вирішення проблем соціально-економічного розвитку територій.

Незважаючи на переваги кластерного підходу в країні сьогодні не створено належних умов для його реалізації. Основними гальмівним чинником поширення кластеризації в економічному просторі держави є відсутність концепції кластерного розвитку. Також Україна, зважаючи на стратегічну орієнтацію держави, повинна приєднатися до загальноєвропейської стратегії кластерного розвитку туризму та бути активним учасником міжнародних програм щодо розвитку кластерних проектів та іновацій в туристичній діяльності.

Зважаючи на зарубіжний досвід, особливо нагальним питанням є створення департаменту, що займатиметься моніторингом кластерних проектів та їх реалізацією, що сприятиме налагодженню ефективної співпраці з владою та місцевими громадами.

Основними перевагами, які отримає держава від запровадження кластерної організації туризму, є наступні (рис. 2.1).



Рис.2.1. Позитивні впливи від запровадження концепції кластерного розвитку туристичного потенціалу [13]

Рівномірна мережева концентрація туристичної сфери із виділенням координаційних центрів в усіх областях України сприятиме відродженню туристичного потенціалу та переведенню його на якісно нову основу розвитку, зменшенню диференціації у соціально-економічному розвитку регіонів. У кожному регіоні як ядро кластера пропонується виділяти найбільший туристичний кластер, що буде основою формування кластера та зумовить підвищення рівня технологічного розвитку туристичного потенціалу.

Ефективний кластер спричинить ланцюгову реакцію інших підприємств, дасть їм поштовх до розвитку та забезпечить прогрес в інноваційному секторі економіки. Концепція кластерного розвитку туристичного потенціалу повинна ґрунтуватись на таких принципах:

- спрямованість на сучасні тенденції розвитку туристичного потенціалу;
- концептуальний базис повинен узгоджуватися із стратегічними орієнтирами національної економіки;

– змістовне наповнення повинно включати сучасний науково-методичний інструментарій.

Ефективна реалізація концепції кластерного розвитку туристичного потенціалу неможлива без створення відповідних умов на мезо- та макрорівнях (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Умови реалізації концепції кластерного розвитку туристичного потенціалу

Національний рівень	Регіональний рівень
Стабільна економічна ситуація	Пошук конкурентних переваг
Формування нормативно правової бази	Розроблення регіональних програм розвитку
Формування національної інноваційної системи	Генерування нових ідей
Сприятливий інвестиційний клімат	Залучення вітчизняних та іноземних інвесторів
Спрощення податкової системи	Контролювання цільового витрачання коштів
Наявність довгострокових державних програм	Готовність до співпраці місцевих органів влади

Теоретичні та практичні питання інноваційного розвитку територій, в тому числі в туристичній галузі з використанням туристичного кластерного підходу досліджувались вченими, як Є. Безвушко, О. Ветров, В. Геєць, В. Горник, М. Долішній, В. Мамонова, М. Портер, Б. Робсон, С. Розенфельд, В. Семиноженко, та ін.

В літературі виділяються такі види кластерів: інноваційні, туристичні, регіональні, транснаціональні та ін. дослідники по-різному визначають сутність кластерних об'єднань. Одні виділяють як головну характеристику

кластера географічну концентрацію, другі – галузеву приналежність, треті – інноваційну орієнтованість [12].

Процес формування туристичних кластерів не є стихійним. Щоб кластеризація була ефективною і забезпечувала підвищення конкурентоспроможності регіону, необхідна розробка та реалізація регіональної кластерної політики, під якою розуміємо систему державних заходів і механізмів підтримки, формування та розвитку кластерів, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності регіону та підприємств, що входять в кластер, а також забезпечують впровадження інновацій.

Наприклад Е. Бергман і Е. Фезер визначають туристичні кластери як об'єднання фірм і галузей за різними аспектами спільної діяльності, наприклад, за географічним положенням, джерелами інновацій, постачальниками, ресурсами і т.п. Регіональні туристичні кластери, на їх думку, - це туристичні кластери, що сконцентровані географічно в межах окремого регіону [15].

Інноваційна складова туристичної кластеризації є найважливішою з точки зору забезпечення конкурентоспроможності підприємств, що входять в кластер, а також самого кластера та регіону в цілому. Основною метою реалізації кластерної політики є забезпечення високих темпів економічного зростання і диверсифікації економіки за рахунок підвищення конкурентоспроможності підприємств, постачальників обладнання, комплектуючих, спеціалізованих туристичних та сервісних послуг, науководослідних та освітніх організацій, що утворюють територіально-виробничі кластери [14].

Реалізація кластерної політики сприяє зростанню конкурентоспроможності бізнесу за рахунок реалізації потенціалу ефективної взаємодії учасників кластера. Цей потенціал пов'язаний з географічно близьким розташуванням учасників. Він розширює доступ до інновацій, технологій, «ноу-хау», спеціалізованих послуг і висококваліфікованим кадрам. Це дозволяє знижувати транзакційні витрати і забезпечувати формування передумов для

реалізації спільних коопераційних проєктів і продуктивної конкуренції. Формування і розвиток кластерів є ефективним механізмом залучення прямих іноземних інвестицій і активізації зовнішньоекономічної інтеграції.

Включення вітчизняних кластерів в глобальні ланцюжка створення доданої вартості дозволяє істотно підняти рівень національної технологічної бази, підвищити швидкість і якість економічного зростання за рахунок підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств, що входять до складу кластера, шляхом: придбання і впровадження критичних технологій, новітнього обладнання; отримання підприємствами кластера доступу до сучасних методів управління і спеціальним знанням; отримання підприємствами кластера ефективних можливостей виходу на висококонкурентні міжнародні ринки [13].

Доведено, що новостворені підприємства ефективніше розвиваються у сформованому «кластерному» середовищі. Венберг та Ліндквіст [20] вивчали діяльність підприємств «нової економіки», які працювали у Швеції з 1993 до 2002 року і виявили, що розташування в кластері мало значний позитивний вплив на рівень «живучості» нових компаній. У таких компаніях генерується більша кількість робочих місць, вищий рівень заробітних плат і податкових надходжень до бюджету.

Кластери спроможні підвищувати рівень продуктивності діяльності та економічного зростання. Дослідивши 218 промислових районів, Хендерсон виявив, що розташування підприємства тієї ж галузі на їх території надзвичайно підвищує його продуктивність [19].

Останні дослідження доводять, що міцність місцевих кластерів значно впливає на продуктивність регіональних економік. Дельгадо, Портер і Стерн [16] виявили, що зростання потужності кластерів, які розташовані в окремих регіонах США, сприяє підвищенню зайнятості та інтенсивності патентної діяльності інших кластерів у їхніх регіонах, крім того надали істотні докази позитивного впливу кластерів на туристичну діяльність. Вони вважають, що в галузях туризму, розташованих у регіонах з великим досвідом роботи

кластерів, вищі темпи зростання нових підприємств. Вони також доводять, що сильні кластери пов'язані з утворенням нових підрозділів існуючих фірм та забезпечують їх виживання. Аналогічного результату досліджень досяг Спенсер [18], який вказав, що регіони з більшим відсотком зайнятості в кластерах досягають кращих економічних показників (рівня доходів, показників зайнятості) ніж регіони, в яких кластерна зайнятість низька.

Таким чином, завдання уряду країни полягає в розумінні специфіки національних переваг та в розробці політичних ініціатив, що будуть відповідати конкретним умовам країни. Досвід зарубіжних країн свідчить, що не існує єдиного методу підйому та розвитку туристичних кластерів - вони формувалися в цих країнах стихійно. Тому на регіональному рівні необхідно створювати умови для сприятливого економічного та правового середовища формування та розвитку підприємств.

Отже, позитивний вплив функціонування кластерів на розвиток регіонів є багаторазово доведений різними дослідниками для багатьох країн, що є основою наукової обґрунтованості інтенсифікації процесів кластероформування.

2.2. Роль туристичних організацій в формуванні та функціонуванні кластерних утворень

Ще з 2008 р. вектор розвитку економіки України офіційно набув статусу туристичної спрямованості. Особлива роль в здійсненні туристичної стратегії держави з цього періоду відводиться саме кластерним утворенням. Вже давно доведено, що досягти високого рівня економічного розвитку як регіонів, так і держави в цілому, можливо лише застосовуючи інноваційні підходи, методи та технології. Аналіз рівня розвинутої різних держав світу дозволяє зробити висновок про пряму залежність рівня економічного розвитку територій від ступеня ефективного застосування різного роду туристичних організацій.

В Концепції проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку туризму на період до 2017 року, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 липня 2008 р. № 947-р, комплексною проблемою національної економіки України визначено низькі темпи підвищення конкурентоспроможності туризму країни, ефективності виробництва туристичних продуктів та інноваційного розвитку сфери туризму. При цьому, недостатня конкурентоспроможність туризму є однією з загроз національної економіки країни.

Роль туристичних організацій в формуванні та функціонуванні кластерних утворень є мізерною так як самих туристичних кластерів в Україні дуже мало, розглянемо туристичне агенство «Join Up», що є одним із найбільших представників туристичних послуг в Україні.

Туроператор ТОВ «Джойн АП!», Платник податку на прибуток підприємств на загальних підставах, ліцензія(Додаток А): туроператорська № 1597 від 04.12.2015 р, керуючись законодавством України, публічно пропонує Туристичним агентам, які зареєстровані як суб'єкти господарювання на території України, мають відповідний вигляд діяльності, і фінансове забезпечення своєї цивільної відповідальності (гарантію банку або іншої кредитної установи) перед туристами, за винагороду надати послуги Туроператору з реалізації турпродукту пу тим укладення договору на туристичне обслуговування від імені, в інтересах і під контролем Туроператора, а також здійснювати фактичні дії, визначені Агентським договором про приєднання, щодо забезпечення надання Туроператором Тура і наділяється повноваженнями укладати договори на обслуговування тільки на умовах зазначених в Договорі на туристичне обслуговування. Всі інші договори не покладають на Туроператора ніяких зобов'язань, оскільки укладені від імені Туроператора без належних на те повноважень (в такому випадку виконавцем послуг є Турагент), одночасно підтвердження замовлення і надання документів, що дають право отримати туристичний

продукт не вважаються схваленням Туроператором угоди укладеної між Агентом і Туристом.

Між туристом та турагентом укладається договір про надання туристичних послуг.

Туроператор через Турагента зобов'язується відповідно до заявки Туриста на бронювання забезпечити надання комплексу туристичних послуг (туристичний продукт), а Турист зобов'язується на умовах даного Договору прийняти та оплатити їх.

Роль яку відіграє туроператор для функціонування кластерних утворень можемо назвати інформативною, так як турист отримує інформацію приходячи до туристичного агенства з бажанням купівлі туристичного продукту.

Якщо розглядати низький рівень фінансової самостійності, який безпосередньо залежність від місцевих бюджетів та від державного бюджету, про що свідчить динаміка трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів, яка, наприклад, за останні три роки виглядає так: 2015 р. – 46,7%, 2016 р. – 49,1%, 2017 р. – 52,3% (див. Таблицю 2.2.). При цьому спостерігаються значні коливання частки офіційних трансфертів за різними бюджетами. Так, у бюджеті міста Луганськ вона є меншою, ніж у цілому по країні; склала у 2015 р. – 23,0%, у 2016 р. – 27,9%, у 2017 р. – 43,6%; але також має тенденцію до збільшення, що вважаємо негативним.

Недостатній вплив місцевих податків і зборів на обсяг доходної частини місцевих бюджетів. До недавнього часу їх частка в доходах місцевих бюджетів була настільки мізерною (близько 1%), що сума надходжень не покривала витрат на адміністрування місцевих податків і зборів. З цих позицій, реформування місцевих податків і зборів, здійснене Податковим кодексом України у 2016 р., у ході якого скасовано 15 видів податків і зборів, що існували з 1993 р., та введено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; (Таблиця 2.2)

Таблиця 2.2.

Основні характеристики місцевих бюджетів [23]

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Доходи місцевих бюджетів, млн. грн	71028,6	80515,8	86456,6
Частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, %	24,6	25,6	21,7
Трансферти з державних бюджетів до місцевих бюджетів, млн. грн	62180,1	77766,2	94875,0
Частка трансфертів із державного бюджету в структурі доходів місцевих бюджетів, %	46,7	49,1	52,3
Частка місцевих податків і зборів в доходах місцевих бюджетів, %	1,1	1,0	2,9
Частка бюджету розвитку в доходах місцевих бюджетів, %	5,7	4,7	15,3

Оптимальний варіант розв'язання цієї проблеми полягає у системній реалізації державної політики, використанні ресурсів держави, регіонів і приватного бізнесу з метою інноваційно-інвестиційного розвитку туризму.

Впровадження кластерної моделі організації туризму визначено цією Концепцією одним з перспективних шляхів удосконалення механізму державного управління туристичним комплексом економіки України.

Крім того, застосування мережевої моделі управління туристичним розвитком на макро-, мікро- та територіальному рівні дозволить підвищити ефективність функціонування фінансово-економічної підсистеми туристичної інфраструктури держави [22]. Важлива роль тут відводиться саме регіональним туристичним кластерам, які є складовою системи забезпечення туристичної діяльності в регіонах. При чому, створення такої мережі неможливе без активної участі держави та органів місцевого самоврядування.

Американський економіст М. Портер, який вважається засновком кластерної теорії, визначає, що кластер представляє собою «групу географічно суміжних та взаємопов'язаних підприємств і організацій, що функціонують у певній галузі, взаємодоповнюють та забезпечують постійне зростання кластера в цілому» [21]

Кластери вже тривалий час застосовуються в світовій економічній практиці та довели свою ефективність. Застосування кластерного підходу для забезпечення ефективного туристичного розвитку територій з успіхом здійснюється в країнах Європи, США та Японії. Цікавий досвід створення та функціонування кластерів має Німеччина. Всесвітньо відомими є три найбільші її кластери: Гамбург, Мюнхен та Дрезден, що забезпечують ефективний розвиток відповідних адміністративних одиниць. Ці територіальні одиниці Німеччини є великими туристичними та науковими центрами з розгалуженою інфраструктурою, де проживає значна кількість населення.

Кластерна форма організації туристичної діяльності призводить до створення особливої форми туристичного – сукупного продукту. Така інновація є продуктом діяльності фірм або дослідницьких інститутів, що дозволяє прискорити їх поширення в мережі взаємозв'язків у загальному регіональному економічному просторі. Крім того, різноманітність джерел технологічних знань і зв'язків полегшує комбінацію чинників досягнення конкурентних переваг. Тому спрощену модель побудови ефективної системи управління туристичним розвитком економіки будь-якої країни можна представити через взаємодію чотирьох рівнів наведені від джерела виникнення і поширення інновацій див (рис.2.2.)



Рис. 2.2. **Модель побудови системи управління інноваціями в туризмі**

Досвід застосування кластерних моделей розвитку територій в різних країнах довів необхідність активної ролі в процесі кластеризації економіки державних та місцевих органів влади. Держава, в особі різних державних органів влади, здійснює всіляку підтримку кластерних угруповань, в т. ч. й фінансову. [25]

На неї також повинні покладатися функції нормативно-правового регулювання створення та функціонування кластерних мереж, фінансово-економічної та інформаційної підтримки їх діяльності. Організаційні, фінансові та інформаційні функції, а також функції нормативно-правового регулювання, враховуючи специфіку відповідного регіону, в свою чергу, повинні здійснювати місцеві органи влади. Фінансова підтримка кластерних утворень може здійснюватись за рахунок коштів державного бюджету через різного роду дотації, субвенції та ін., а також місцевих бюджетів через створення спеціалізованих небанківських туристичних фінансово-кредитних установ. Венчурні фонди інвестування туристичних кластерів утворюються при державній підтримці, але за кошти

приватних інвесторів. Кошти цих фондів спрямовуються на підтримку саме інноваційної складової функціонування кластерів.

Створення кластерних мереж дозволяє підвищити рівень конкурентоспроможності регіону, забезпечити робочими місцями населення регіону, в тому числі висококваліфікованих кадрів, збільшити податкові надходження до бюджету.

До складу туристичних кластерів входять науково-дослідні організації, туристичні організації, центри трансферу технологій. Центри трансферу технологій призначені забезпечувати надання більш широкого доступу до вироблених інновацій таким суб'єктам, що можуть здійснити їх апробацію, вдосконалення та забезпечити розповсюдження отриманих досягнень.

Функціонування кластерів неможливе без наукових установ, що здійснюють розробку інновацій. Науково-дослідним організаціям в кластерній мережі відводиться чи не найголовніша роль, оскільки саме на них покладаються функції розробки, винаходу основного туристичного продукту.

Саме туристична спрямованість є рисою, яка відрізняє кластер від будь-яких інших економічних утворень. Також слід зазначити, що сам кластер не є юридичною особою, а об'єднує в собі декілька самостійних юридичних осіб. Та взагалі його межі не можна чітко виокремити. Але географічна розташованість його суб'єктів є важливою рисою кластеру. При цьому держава та місцеві органи влади не є суб'єктами кластеру, але забезпечують умови його створення та функціонування. [27]

Укладення партнерських угод між місцевими органами виконавчої влади, провідними вищими навчальними закладами та туристичними організаціями є також важливими взаємовідносинами. Створення туристичних кластерів відбувається за рахунок державного та місцевих бюджетів, а також приватних коштів бізнесу. Створення кластеру можливе тільки після виявлення існуючої туристичної інфраструктури регіону та визначення підприємств, які можуть надавати туристичні послуги в цьому

регіоні, а також визначення потреби регіонів у кваліфікованих кадрах у сфері управління туристичною діяльністю, а також організація їх навчання. Всі ці заходи повинні здійснюватися із залученням коштів державного та місцевих бюджетів.

Кластерна організація дозволяє досягти максимальної ефективності функціонування всіх його суб'єктів, оскільки вони об'єднані одною загальною метою, мають спільні зв'язки, доступ до ринку матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, інформаційних каналів, а також ринку збуту продукції чи послуг. Але без участі та підтримки держави, як на державному, так і регіональному рівнях, неможливе ані створення, ані ефективне функціонування кластерних мереж. Хоча це втручання не повинно бути надмірним.

2.3 Розвиток туристичних кластерів як базова стратегія модернізації регіонів

Стабільність та ефективність економічного розвитку країни забезпечується в першу чергу високорозвиненими регіональними економіками та міцними міжрегіональними коопераційними зв'язками. Аналіз регіонального розвитку [24] вказує на економічну перевагу найбільш заселених територій країни та на суттєві диспропорції їх економічних показників. Здавалося б концентрація фінансових і людських ресурсів має забезпечувати регіонам конкурентні переваги, але більш докладний аналіз дає підстави звернути увагу на низьку продуктивність регіональних економічних систем і специфіку галузей їхньої спеціалізації в мережі загальнонаціональної економіки. На підставі чого можемо стверджувати, що в Україні склалася модель периферійного залежного розвитку, яку описано А. Емануелем та Р. Пребишем [30], коли активно розвивається декілька крупних містмегаполісів, використовуючи ресурси периферії. Основним ризиком такого розвитку, на який до цього часу, на нашу думку, не звертається достатньо уваги з боку науковців і спеціалістів з галузі

державного управління та економіки, є посилення регіональних диспропорцій.

З метою вирівнювання економічного розвитку регіонів та стимулювання розвитку депресивних територій було розроблено Стратегію регіонального розвитку [33] та прийнято Закон «Про стимулювання регіонального розвитку» [26]. Дані документи передбачали цілу низку заходів щодо вирівнювання регіонального розвитку і забезпечення його сталості, проте не було враховано, специфічні особливості регіонів: інноваційний потенціал, розвиток бізнесінфраструктури, концентрацію підприємств, рівень конкуренції, розмір ринку, тощо.

В Україні вже закладено підвалини для розвитку туристичних кластерних об'єднань. Однак їх розвиток гальмують численні перепони інституційно-правового та економічного характеру, для подолання яких необхідно: реалізувати системні реформи, які повинні забезпечити гармонізацію вітчизняного та європейського господарського законодавства; створити механізми налагодження міждержавної кластерної співпраці з економічно розвинутими країнами світу, зокрема, з країнами ЄС з метою оптимізації процесів економічної євроінтеграції. У (табл. 2.3) наведено проблеми розвитку кластерних об'єднань підприємств та зазначено заходи, що рекомендується провести для їх подолання.

Таблиця 2.3

Проблеми розвитку туристичних кластерів в Україні та заходи з їх подолання

	Проблема	Захід
	Відсутність достатнього нормативного забезпечення створення та розвитку	1.1 Гармонізація вітчизняного господарського та податкового законодавства стосовно діяльності туристичних кластерів у відповідальності до законодавства ЄС та США

туристичних кластерів в Україні	
Недосконала програмно-цільова база забезпечення виконання туристичних кластерних стратегій	<p>2.1 Розробка державних програм та концепцій інноваційного розвитку галузей туризму на засадах кластерної парадигми.</p> <p>2.2 Кооперація у загальноєвропейські програми розвитку туристичних секторів економіки.</p> <p>2.3 Перейняття практик провідних країн з розвитку та становлення туристичних кластерних об'єднань.</p>
Відсутність належних комунікацій між наукою, бізнесом та владою	<p>3.1 Ліквідація фрагментної структури інноваційної інфраструктури.</p> <p>3.2 Сприяння в зростанні ефективності роботи сектора генерації знань.</p>
Недостатній рівень розвитку інституційного середовища підтримки впроваджень туризму та розвитку бізнесу	<p>4.1 Сприяння зростанню попиту на туристичні продукти зі сторони більшої частини галузей національного господарства.</p> <p>4.2 Забезпечення підтримки туристичних процесів протягом періодів генерації, комерціалізації та запровадження інновацій.</p>
Неподолана корупція у частині урядових гарантій, цільового фінансування з позабюджетних фондів, державного кредитування	<p>5.1 Посилення державного та громадського контролю за виконанням державних зобов'язань стосовно розвитку туристичних кластерів на всіх етапах їх виконання.</p> <p>5.2 Удосконалення анти-корупційного законодавства</p>
Недостатня	6.1 Визначення та мінімізація впливу

інвестиційна привабливість окремих регіонів	негативних факторів економічного, соціального, політичного, природного характеру на розвиток туристичного середовища в розрізі регіональних економічних систем з точки зору внутрішніх та зовнішніх інвесторів.
Незацікавленість малих та середніх суб'єктів щодо об'єднання у великі виробничі системи	7.1 Встановлення системи пільг податкового та митного характеру для новостворених туристичних об'єднань.
Відсутність достатнього доступу учасників туристичних кластерних об'єднань до кредитних ресурсів, необхідних для забезпечення реалізації туристичних проєктів	8.1 Формування нових спеціалізованих фондів державного стимулювання розвитку туристичних кластерів. 8.2 Забезпечення доступу до державних та комерційних кредитних ресурсів. 8.3 Надання кредитів під пільгові відсотки або часткове відшкодування тіла кредиту для туристичних кластерних об'єднань.
Недостатня кількість висококваліфікованих менеджерів	9.1 Розвиток програм закордонного стажування управлінського персоналу.

Відповідно і результативність дії цих документів є надзвичайно низькою. У роботах М. Портера показано, що, не завжди фінансові ресурси є рушієм розвитку регіону та підвищення його конкурентоспроможності. Значне місце відводиться аналізу рівня розвитку інших чинників, які прямо

чи опосередковано забезпечують бізнес-привабливість регіону та формують ланцюг створення доданої вартості, на чому, власне, і зростають потім туристичні кластери [32].

Оцінюючі стадію розвитку економіки України не можна вважати наразі важливим розвиток туризму та готовність вітчизняних компаній впроваджувати інновації. Значно більша стурбованість ними проявляється щодо низької технологічної оснащеності підприємств та незадовільної якості освіти. Ці чинники розглядаються як ризики подальшого зниження рівня конкурентоспроможності у майбутніх періодах. Отже, з одного боку вітчизняні компанії технологічно не розвинені, з іншого боку загострюється ситуація дією проблемних чинників: податкова політика, корупція, нестабільність державної політики [31]. В таких умовах державне управління має бути спрямовано не на надання преференцій чи стимулювання розвитку бізнесу, а на подолання найбільш проблемних факторів і забезпечення функціонування бізнес-інфраструктури (розвиток кадрового потенціалу, транспортної інфраструктури, тощо).

Іншим проблемним напрямком державного регулювання регіонального розвитку є галузевий підхід управління розвитком економіки, коли не враховуються інтереси місцевої громади, коопераційні зв'язки підприємств та збільшуються логістичні витрати. Традиційно, регіональний розвиток пов'язують з рівнем розвитку туризму в регіоні і шукають механізми стимулювання зростання всередині. Провідною методикою при розробці стратегії регіонального розвитку є врахування напрямків розвитку трудомістких галузей (намагання забезпечити максимальну зайнятість населення) та розширення прямої державної підтримки певним компаніям. Натомість туристичний кластерний підхід зорієнтований на налагодження коопераційних зв'язків між постачальниками, споживачами, сусідніми регіонами. Світовий досвід останнього десятиріччя показує високу ефективність діяльності кластерних формувань як територіальних об'єднань взаємопов'язаних підприємств і установ у межах відповідного регіону. Наразі

у глобальному просторі найбільш динамічний розвиток показує сектор інформаційних технологій (ІТ), саме на прикладі розвитку ІТ-кластерів (Силіконова Долина, фінські ІТ-кластери, Сінгапур, тощо) і описують, як правило, провідну роль кластерів у економічному розвитку регіонів. Сучасна кластерна концепція йде значно далі, аніж класичне розуміння М. Портера [32]. Вона орієнтується на залучення до кластерів інтегрованих та часто різнорідних компаній, державних і громадських агенцій та інститутів [29]. Розвиток кластерів формує мережеву структуру компаній, які з одного боку пов'язані в межах ланцюга створення доданої вартості, з іншого – самі по собі є відокремлені структури. Утворення великої потужної компанії в межах того ж самого ланцюга створення вартості є більш ризикованим для регіону.

Дослідники Кастельс М. та Хіманен М. [28] у своїх роботах показують на прикладі технопарків в Оулу та Вуорінена, що вони мають більш міцні зв'язки із зовнішніми фірмами, аніж із власними. При цьому показують економічне зростання технопарки тільки тоді і там, де вони приєднані до значних туристичних кластерів. Аналіз ефекту від діяльності технопарків вплинув на трансформацію фінської національної політики у сфері економічного розвитку: відбулася переорієнтація від ініціації програм, які базуються на національних пріоритетах, до підтримки приватних та громадських суб'єктів, які беруть участь у регіональному розвитку (фірми, органи місцевої адміністрації, громадські ініціативи) щодо їх підприємницьких ініціатив.

Одже, варто зауважити, що світовий досвід розвитку туристичних кластерів показує, що вони не можуть бути створені штучно, провідну роль відіграє ресурсний потенціал регіону та розвиток ділових стосунків в мережі. Взаємозв'язки між компаніями в кластері в залежності від виду активності поділяють на технологічні та економічні, за допомогою яких здійснюється комерційна діяльність. Якщо перші види діяльності відносяться до фізичного створення туристичного продукту, його маркетингу й транспортування до споживача, подальшого обслуговування, то підтримуючі типи діяльності

забезпечують фактори виробництва, інфраструктуру завдяки яким стає можливим саме виробництво. Завданням кожного кластеру є створення ділових відносин, в основі яких є прагнення задовольнити найкращим чином потреби споживача на продукцію, що постачає туристичний кластер. Тобто маємо окремі компанії, які об'єднують ділові стосунки в ланцюгу створення доданої вартості, базуючись на прагматичних комерційних інтересах, конкуренції та шукаючи можливості зменшення витрат.

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА МОДЕЛІ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ РЕГІОНУ

3.1. Інструменти, методи та технології розробки моделі туристичного кластеру

Ринок туристичних послуг вимагає адекватної реакції суб'єктів діяльності на наявність своєчасної і точної інформації, вміння її осмислити, зробити висновки та результативно використати в управлінських рішеннях. Інформація є необхідною складовою в управлінні туристичним підприємством, оскільки вона виступає основою управлінського процесу.

Сукупність всієї інформації, необхідної для функціонування туристської системи на тому чи іншому рівні управління, являє собою інформаційну базу даних туризму.

Сукупність інформаційної бази даних туризму і спеціалізованих інформаційних технологій, призначених для її обробки, які забезпечують ефективне функціонування туристської системи на різних рівнях управління туризмом являють собою інформаційне забезпечення туризму.

Для обробки туристичної інформації використовуються спеціалізовані інформаційні технології.

Згідно з визначенням, прийнятим ЮНЕСКО, інформаційна технологія - це комплекс взаємопов'язаних, наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективно організації праці людей, зайнятих обробкою і зберіганням інформації; обчислювальна техніка і методи організації та взаємодії з людьми та виробничим устаткуванням, а також соціальні, економічні та культурні проблеми. [45]

У даний час сформувалися наступні напрями розвитку інформаційних технологій в туризмі:

- локальна автоматизація роботи в туристському офісі;
- впровадження прикладних програм автоматизації формування, просування і реалізації туристського продукту;
- використання систем управління базами даних;

- використання локальних комп'ютерних мереж;
- впровадження телекомунікаційних систем резервування місць в готелях і бронювання квитків;
- впровадження мультимедійних маркетингових систем;
- використання глобальної мережі Інтернет.

Розвиток інформаційних технологій пов'язаний з такими чинниками:

- необмежений обсяг інформації, що дозволяє представити докладну інформацію туристичної фірми про її проекти, фото та інші наочні матеріали;
- широта охоплення аудиторії;
- цілодобовий доступ;
- можливість оперативного поновлення, що особливо важливо з огляду на динамічність змін у вимогах попиту та економічні можливості пропозиції його задовольнити;
- інтерактивний режим;
- повна статистика звернень після встановлення лічильника відвідувань сайту можна визначити кількість звернень до джерела інформації, визначити показники відповідності пропозиції запитам потенційного попиту, обсяги реального попиту тощо.

Автоматизована інформаційна технологія (АІТ) - системно організована для вирішення задач управління сукупність методів і засобів реалізації операцій збору, реєстрації, передачі, накопичення, пошуку, опрацювання і захисту інформації на базі застосування розвиненого програмного забезпечення, засобів обчислювальної техніки і зв'язку, а також способів, за допомогою яких інформація пропонується клієнтам. [46]

Сучасні автоматизовані інформаційні технології активно впроваджуються в сферу туристичного бізнесу, та їх застосування стає невід'ємною умовою підвищення конкурентоспроможності будь-якого туристського підприємства.

В даний час навіть невеликі турфірми в стані використовувати комп'ютери для автоматизації управління підприємством. Для них потрібні

системи, які в найкоротші терміни надають відомості про доступність транспортних засобів та можливості номерного фонду готелів, забезпечують швидке резервування і внесення корективів, а також автоматизацію допоміжних програм при наданні туристичних послуг, а саме формування таких документів, як квитки, рахунки, путівники, забезпечення довідковою інформацією і т.д.

Індустрія туризму дозволяє використовувати все різноманіття комп'ютерних технологій, починаючи від спеціалізованих програмних продуктів управління окремої туристської фірмою, до застосування глобальних комп'ютерних мереж. На сьогоднішній день в туризмі використовується достатньо багато новітніх комп'ютерних технологій, наприклад, глобальні комп'ютерні системи резервування (GDS), інтегровані комунікаційні мережі, системи мультимедіа, Smart Cards, інформаційні системи менеджменту та інші.

Автоматизація управління діяльністю туристичної фірми тісно пов'язана із системою збору та аналізу зовнішньої поточної інформації. Ці процеси мають комплексний характер і охоплюють усі сторони функціонування туристичної фірми і взаємин з клієнтами. Система збору зовнішньої поточної інформації, під якою розуміється набір джерел і методичних прийомів, за допомогою яких управлінці отримують інформацію з комерційного середовища, забезпечує керівників даними про останні події на ринку надання туристичних послуг. Збір інформації відбувається з книг, газет, спеціалізованих видань, розмов з клієнтами, постачальниками послуг, турагентами.

В роботі туристичних підприємств використовується різноманітне програмне забезпечення, що дозволяє автоматизувати роботу персоналу та керівництва турфірми. [47]

Як приклад можна навести програмне забезпечення для підприємств туристичної сфери, що розробляється компанією «Парус-Запад»:

- «Парус-Підприємство» - проста та зручна, потужна повнофункціональна система, що дозволяє автоматизувати усі облікові та управлінські задачі, характерні для підприємств малого та середнього бізнесу;

- «Парус-Консультант» - система, в базі даних якої зібрано ряд нормативних документів, що регламентують порядок оподаткування фізичних та юридичних осіб, ведення бухгалтерського обліку, зовнішньоекономічної діяльності та стосуються інших аспектів діяльності турпідприємства;

- «Парус-Турагентство» - система, що дозволяє вести деталізований облік параметрів клієнта, вести облік особистих даних, враховувати параметри квитків на різні види транспорту, здійснювати візову підтримку, формувати рахунки, угоди та платіжні документи, вести облік розрахунків з клієнтами та здійснювати інші операції;

В роботі турфірм також використовуються програмні комплекси:

1. «САМО-ТурАгент»;
2. «САМО-Тур-автоматизація туроператора»;
3. «Майстер-Тур».

За допомогою таких систем можна здійснювати оцінку фактичного стану підприємства, а також прогнозувати і моделювати управлінські рішення.

Також важливу роль відіграють інформаційні технології у виконанні маркетингових функцій підприємствами туристичної індустрії, оскільки саме вони спрощують вирішення складних завдань у динамічному діловому оточенні, яке постійно змінюється. Інформаційні технології забезпечують підтримку маркетингу двома основними способами: шляхом надання інформації, необхідної для прийняття маркетингових рішень, та забезпечення каналами для надання послуг новими способами.

Таким чином зв'язок між туристичними організаціями та туристичними кластерами може розвиватися та покращуватися за рахунок впровадження нових інформаційних технологій та автоматизації програмних комплексів.

Інформаційні технології надають можливості туристичним підприємствам досліджувати стан і розвиток попиту на ринку, підвищувати якість туристичного продукту, використовувати більш економічні канали просування продуктів; забезпечують простий та швидкий для споживача спосіб придбання послуг, високий рівень обслуговування та утримання клієнтів, що сприятиме скороченню витрат завдяки більшій ефективності внутрішніх операцій та комерційних процедур.

Кластеризація нині впроваджується в Україні дуже повільно через відсутність наукової методології її створення, хоч деякі зрушення в цьому напрямі вже є. Ідея створення регіонального туристичного кластера України в контексті проекту «Запровадження кластерної моделі в розвитку туризму територіальними громадами міст України».

У цьому зв'язку заслуговує на увагу міста України, які відрізняються унікальними природними багатствами, мальовничою природою, сприятливими кліматичними умовами для відпочинку та занять різними видами туризму. Тому розвиток туризму є одним із пріоритетних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування туристичних міст. Для чого і прийнята «Програма розвитку туризму», стратегічною метою якої є створення туристичного продукту, здатного задовольнити туристичні потреби населення і забезпечення на цій основі комплексного розвитку міст.

З метою збереження історико-культурної спадщини затверджено «Стратегічний план економічного розвитку», який включає підпрограму «Розвиток фізичної культури та туризму в громаді». Пошук шляхів реалізації цих Програм і Планів зніщював створення громадської організації «Туристичний кластер», метою якої є активне сприяння розвитку туризму в місті, створення умов щодо зацікавленості туристів, організації проведення спільних заходів та проектів розвитку туристичної індустрії.

Зміст заходів на першому етапі передбачає:

- створення в містах України туристичного кластеру
- формування спільної програми розвитку туризму в містах-партнерах туристичного кластеру
- організація туристично-інформаційного центру;
- створення представництв туристично-інформаційного центру в містах-партнерах туристичного кластеру;
- просування туристичного продукту.

На наступному етапі передбачається:

- створення єдиного туристичного маршруту містами-партнерами туристичного кластеру
- просування туристичного продукту міст-партнерів туристичного кластеру;
- організація проведення підсумкової роботи.

Міста України відрізняється надзвичайно цікавою історією свого минулого, хоча само по собі немає можливостей і ресурсів для самостійного розвитку туристичної діяльності. Ця проблема стосується всіх малих міст України, хоча вони мають туристичний продукт, який можна пропонувати, рекламувати і врешті – продавати. Але цим містам самотужки важко зрушити з місця таку перспективну галузь, – як туризм. Для цього необхідна кооперація малих міст України з метою розробки та впровадження спільних проектів з розвитку туризму та просування спільного туристичного продукту для зміцнення їх соціально-економічного потенціалу.

Туристичний маршрут по повинен бути зорієнтований на системне ознайомлення туристів з найцікавішими сторінками історії малих міст України, оскільки поодинокі об'єкти туризму, ізольовані туристичні маршрути несправляють враження з точки зору інформованості туриста. Значною перешкодою на шляху до розвитку туристичної галузі є недостатність інформації про привабливість малих міст України.

Зважаючи на це, потрібно створити рекламний туристично-інформаційний центр із представництвами в малих містах України з метою пропагування природних багатств краю і можливості їх використання для відпочинку, історико-архітектурні пам'ятки, сприяючи тим самим розвитку економіки й соціальної сфери малих історичних міст. З цього випливає, що проблема розвитку туризму виходить далеко за межі одного міста. Її можна розв'язати тільки за допомогою міжвладної та міжміської кооперації з активним залученням до розв'язання проблеми громадського сектора та малого бізнесу.

Реалізація такого проекту дозволить:

- відновити і зміцнити існуючу матеріальнотехнічну базу туризму;
- створити якісний туристичний продукт, здатний задовольнити потреби в ньому зацікавлених осіб;
- забезпечити комплексний розвиток туристичної сфери;
- створити додаткові робочі місця;
- виготовити високоякісну туристичну рекламну продукцію про туристичні можливості міст-партнерів туристичного кластеру;
- налагодити співробітництво з містами-партнерами туристичного кластеру;
- поповнити надходження до місцевих бюджетів;
- створити туристичний маршрут, розробивши вільну програму розвитку туризму;
- створити туристично-інформаційний центр;
- підвищити інвестиційну привабливість міста та міст-партнерів туристичного кластеру;
- сприяти розвитку підприємництва в галузі туризму;
- підвищити рівень добробуту територіальних громад тощо.

Результатом реалізації проекту буде зростання іміджу міст України.

При цьому суб'єктами (цільовими групами) проекту виступають:

- органи місцевого самоврядування;

- суб'єкти підприємницької діяльності;
- територіальні громади;
- туристи.

Підставою для визначення цільових груп є Конституція України, закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст», «Про туризм», Указ Президента України «Про підтримку розвитку туризму в Україні», «Державна Програма розвитку туризму на 2002- 2010 роки», затверджена постановою Кабінету Міністрів України, постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи подальшого розвитку туризму».

Реалізація проекту буде здійснюватись завдяки:

- співпраці виконавчого комітету міської ради;
- співпраці виконавчого комітету міської ради з виконавчими комітетами міських рад малих міст-партнерів;
- взаємодії усіх ланок суспільного життя
- органів місцевого самоврядування і бізнесу, громадських організацій, мешканців міста.

Комплекс заходів проекту на початковому етапі передбачає:

1. Створення малими містами України туристичного кластеру.
 - 1.1. Розроблення та підписання Меморандуму про створення туристичного кластеру розроблення Статуту та організація зборів засновників туристичного кластеру.
 - 1.2. Державна реєстрація туристичного кластеру.
2. Розроблення Програми розвитку туризму туристичного кластеру.
3. Створення туристично-інформаційного центру
 - 3.1. Визначення приміщення під туристичноінформаційний центр.
 - 3.2. Матеріально-технічне забезпечення роботи центру: придбання оргтехніки, обладнання, інвентарю тощо.
 - 3.3. Кадрове забезпечення.

4. Створення представництв туристично-інформаційного центру в малих містах-партнерах туристичного кластеру.

4.1. Визначення приміщення під представництва туристично-інформаційного центру.

4.2. Матеріально-технічне забезпечення роботи представництв.

4.3. Кадрове забезпечення.

5. Просування місцевого туристичного продукту.

5.1. Збір та систематизація інформації про туристичні можливості.

5.2. Створення туристичного буклету та компактдисків про туристичні можливості.

5.3. Створення відеофільму про історію, культуру та природу.

Наступний етап передбачає:

1. Створення єдиного туристичного маршруту малими містами-партнерами туристичного кластеру.

1.1 Відвідування історичних та найцікавіших місць малих міст-партнерів туристичного кластеру.

1.2. Відео- та фотозйомка історичних та найцікавіших місць, які ввійдуть у єдиний туристичний маршрут.

1.3. Розроблення єдиного туристичного маршруту малими містами-партнерами туристичного кластеру.

1.4. Виготовлення схеми-карти маршруту.

2. Просування туристичного продукту малих міст-партнерів туристичного кластеру.

2.1. Збір та систематизація інформації про туристично-рекреаційний потенціал малих містпартнерів туристичного кластеру.

2.2. Створення буклету про туристичні можливості малих міст-партнерів, які входять до туристичного маршруту.

2.3. Створення електронного ресурсу про туристичні привабливості малих міст-партнерів туристичного кластеру.

2.4. Створення відеофільмів про історію, культуру, природу малих міст-партнерів туристичного кластеру.

2.5. Створення спільної веб-сторінки та малих міст партнерів туристичного кластеру.

2.6. Участь в національних та міжнародних виставках.

2.7. Організація презентацій.

3. Проведення підсумкової роботи.

Розроблені заходи знаходять своє відображення в практичній діяльності, а саме:

1. Створено туристично-інформаційний центр.

2. Розроблено спільну Програму розвитку малих міст-партнерів туристичного кластеру.

3. Створено туристичний маршрут.

4. Видано збірник за результатами роботи.

При цьому розподіл функцій організаційпартнерів у реалізації проекту та обґрунтування ролі кожного партнера виглядає наступним чином.

Виконавчий комітет міської ради:

1. Розробляє Статут туристичного кластеру.

2. Організує збори засновників туристичного кластеру та здійснює його державну реєстрацію.

3. Виділяє приміщення для туристичноінформаційного центру.

4. Збирає інформацію про стан туристичної індустрії малих міст-партнерів туристичного кластеру.

5. Вирішує питання з видання буклетів, карт та іншої рекламної продукції з туристичних привабливостей малих міст України.

6. Створює та поповнює комп'ютеризовану інформаційну базу даних.

7. Здійснює зв'язок поміж учасниками проекту.

8. Забезпечує часткове співфінансування.

Міська громадська організація:

1. Збирає інформацію про туристичні можливості міста.

2. Сприяє розвитку туризму в місті.
3. Співпрацює з туристичним кластером.
4. Здійснює просування місцевого туристичного продукту.

На завершальному етапі виконавчі комітети міських рад міст України:

1. Виділяють приміщення під представництва туристично-інформаційного центру.
2. Надають необхідну інформацію про туристично-рекреаційний потенціал міст.
3. Формують пропозиції до Програми розвитку туризму в містах.
4. Здійснюють часткове співфінансування.
5. Залучають до спільної діяльності працівників виконавчих органів міських рад та суб'єктів підприємницької діяльності.

До колективу, що здійснюватиме проект, входять три особи:

1. Керівник проекту – здійснюватиме координацію всіх напрямів підготовки реалізації етапів Проекту.
2. Головний бухгалтер – буде відповідальним за складання фінансових звітів та бухгалтерської документації, контролюватиме використання коштів, призначених на реалізацію Проекту.
3. Особа відповідальна за технічну сторону Проекту.

Цей колектив у випадках необхідності зможе залучати відповідних спеціалістів для організації роботи. Результатами реалізації проекту в короткостроковій перспективі є:

- створення туристичного кластеру, у рамках якого буде здійснене об'єднання міст-партнерів;
- організація туристично-інформаційного центру, з метою створення інформаційної бази даних про туристично-рекреаційний потенціал міст-партнерів туристичного кластеру з перспективою реалізації місцевого туристичного продукту та туристичного продукту міст-партнерів;
- виготовлення високоякісної туристичної рекламної продукції.

Віддалена перспектива реалізації проекту передбачає:

- забезпечення комплексного розвитку туристичної сфери міст-партнерів туристичного кластеру;
- співробітництво з малими містами України;
- розвиток економіки міст-партнерів туристичного кластеру;
- забезпечення зайнятості населення шляхом створення додаткових робочих місць;
- розвиток бізнесу в галузі туризму;
- підвищення добробуту територіальних громад;
- поповнення надходжень до місцевих бюджетів;
- підвищення інвестиційної привабливості та зростання туристичного іміджу міст-партнерів туристичного кластеру.

Для органів місцевого самоврядування розвиток туризму буде сприяти підвищенню інвестиційної привабливості міста, зміцненню економіки, розвитку народних промислів, сувенірної продукції, створенню додаткових робочих місць, поповненню міського бюджету, сприятиме реалізації товарів місцевих товаровиробників та утриманню міста в привабливому стані. Для суб'єктів підприємницької діяльності – створить додаткові можливості розвитку бізнесу, його нових напрямів та можливостей просування товарів і послуг, сприятиме прогресу та розвитку конкуренції. Для територіальної громади – туризм сприятиме поліпшенню якості життя, місто стане більш охайним, естетичним, безпечним, збільшиться якість та кількість послуг, комфортність проживання в ньому. Для туристів – будуть відкриті привабливі туристичні ресурси міст, які раніше для них були недосяжними. Успішну реалізацію проекту можна очікувати за умови його фінансування. Основним джерелом фінансування повинні бути кошти Державної туристичної адміністрації України та кошти місцевого бюджету.

Одже, в Україні активно формуються кластерні технології в багатьох сферах національного господарства. Причому, економіка України та окремі її регіони й суб'єкти діяльності готові до сприйняття кластерних технологій та їх практичного застосування. Кластеризація туристичної сфери України

пожвавить туристичну діяльність та стимулюватиме розвиток інших виробництв національного господарства.

3.2. Проектування і програмна реалізація системи автоматизації організаційних рішень у діяльності туристичного кластеру регіону

Для проектування та програмної реалізації систем автоматизації організаційних рішень у діяльності туристичного кластеру регіону була обрана Херсонська область як експериментальний майданчик запровадження кластерних моделей.

Системою організаційних рішень та взаємовідносин у діяльності туристичного кластеру було обрано туристичне агенство «Join Up» та схематично представлені як внутрішні так і зовнішні звязки туристичного кластеру див. (рис 3.1)

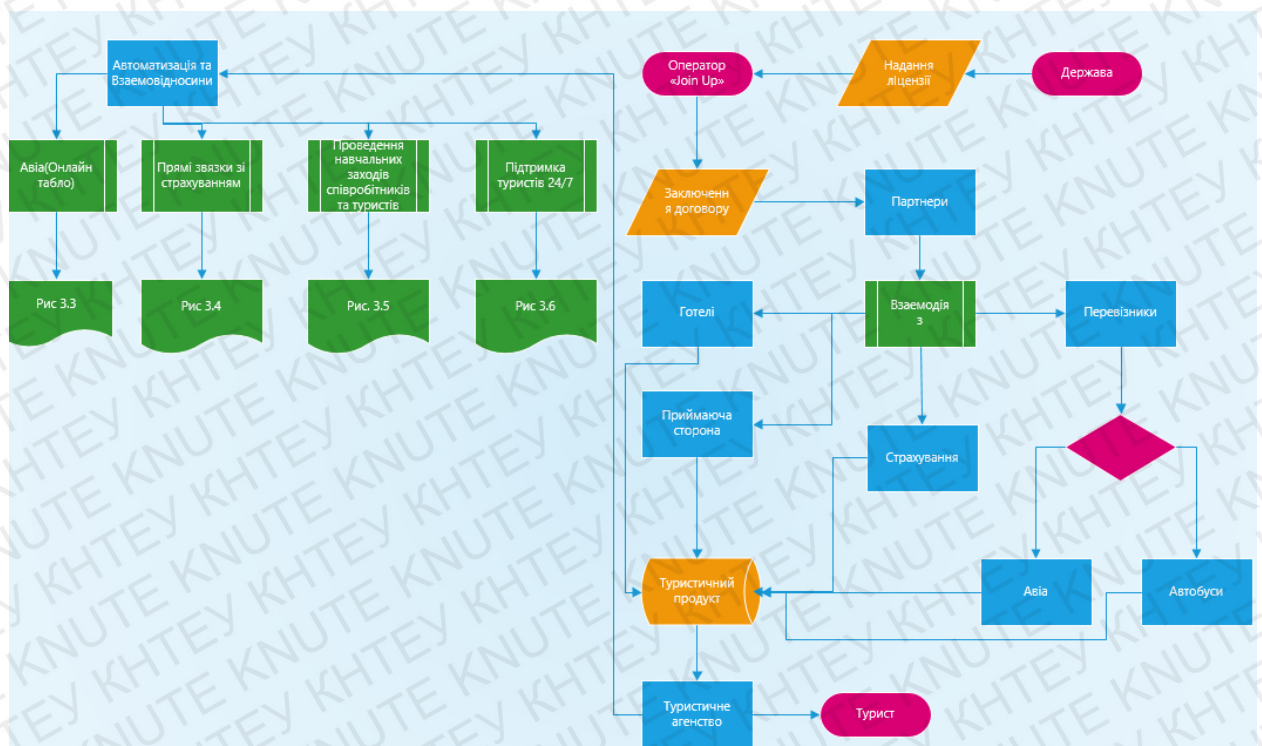


Рис.3.1. Внутрішні так і зовнішні звязки туристичного кластеру

До внутрішніх звязків можемо віднести:

- Заключенн я договору між Оператором та Партнерами
- Надходження туристичного продукту до туристичного агенства
- Продаж туристичного продукту туристам

До зовнішніх зв'язків можемо віднести:

- Взаємодія партнерів з перевізниками, страховими компаніями, готелями, приймаючими сторонами.

Взаємодія партнерів з страховими компаніями є розширеною та надана докладна інформація про всіх видах і умовах страхування, які пропонує туроператор Join UP! спільно зі страховими компаніями «УКРФІНСТРАХ».

Перелік послуг включають в себе страхування фінансових ризиків туристів на випадок відміни поїздки або зміни її термінів, а також медичне страхування від нещасного випадку. Завдяки послугі страхування туристи отримують можливість без жодних побоювань набувати будь-якого туристичний продукт компанії Join UP! Страхова компанія «УКРФІНСТРАХ» захищає туристів від всіх можливих страхових випадків - скасування рейсу, відмова у візі, хвороба, нещасний випадок або інші непередбачені обставини. Дана послуга доступна при бронюванні всіх турів Join UP! і для всіх турагентств. Страховка гарантує можливість отримати повну компенсацію по туру (за вирахуванням 10% франшизи), вартістю до 75 000 грн. на кожного туриста, включеного в тур. Дія страхового поліса починається з моменту внесення першої частини оплати туру.

Взаємодія партнерів з перевізниками відіграє важливу роль для туриста тому багатопрофільний туроператор Join UP! не перестає піклуватися про своїх туристів і створювати для них всі необхідні умови. А щоб відпочинок проходив найкращим чином, і мандрівники думали про те, які нові відкриття і приємні враження чекають їх в новій країні, всі турботи по організації туру можна сміливо перекласти на плечі Join UP!

Відзначимо, що для зручності туристів компанія зробила трансфери безкоштовними! Трансфер замовляється попередньо, не менше ніж за три дні до вильоту див (рис. 3.2)

Город	Страна	Трансфер
УКРАИНА		
Херсон	Египет	Николаев-Херсон (каждое воскресенье с 30.09.2018)
Одесса	Египет	Херсон-Николаев-Одесса (только по средам с 30.09.2018)
	ОАЭ, Шри-Ланка, Танзания (а/к flydubai)	Херсон-Николаев-Одесса (200 грн./чел./в обе стороны)

Рис 3.2 Трансфери від Join UP в Херсоні

Автоматизація Авіа «Онлайн табло» допоможе відслідкувати виліт літаку якщо зміниться час або дата рейсу(рис 3.3)

Авиакомпания	Рейс	Аэропорт вылета	Аэропорт прилета	Время вылета	Время прилета	Статус
	YE 5011	Борисполь (KBP-D)	Шарм Эль Шейх (SSH)	01:25	05:25	Вылетел в 01:58
	BAY 2027	Борисполь (KBP-D)	Хургада (HRG)	03:05	07:00	-
	OK 917	Борисполь (KBP-D)	Прага (PRG)	04:00	06:15	Вылетел в 04:07
	SQP 7107	Киев (IEV)	Шарм Эль Шейх (SSH)	04:10	08:00	Вылетел в 05:19
	BKV 2021	Борисполь (KBP-D)	Шарм Эль Шейх (SSH)	04:15	08:15	Вылетел в 04:40
	YE 5012	Шарм Эль Шейх (SSH)	Борисполь (KBP-D)	06:25	10:30	Прибыл
	YE 5015	Борисполь (KBP-D)	Шарм Эль Шейх (SSH)	06:40	10:40	Вылетел в 07:21
	BAY 2028	Хургада (HRG)	Борисполь (KBP-D)	08:00	12:00	-

Рис 3.3 Автоматизація Авіа «Онлайн табло»

Страховання клієнтів теж є налаштованою системою автоматизованого користування туристичними продуктами в якій розробляється автоматично договір за позачерговим бронюванням клієнтом готелю, або наземного обслуговування(рис 3.4)

СТРАХОВКА ОТ ЗАДЕРЖКИ ВЫЛЕТОВ ПОРЯДОК ДЕЙСТВИЙ

10\$/час начиная с 3-го часа задержки, но не более 100\$ на человека

Началом ожидания будет считаться то время, которое указано в виртуальном билете, выданном туристической системой бронирования, не позднее чем за 2-4 часа до вылета.

150 ГРН
стоимость страхового полиса

Данная страховка не снимает ответственности с туроператора за выполнение своих обязательств в рамках договора. Туроператор совместно с авиакомпанией обязан обеспечить туристов напитками, питанием, проживанием в случае необходимости. А также предоставить компенсацию за недополученные туристические услуги.

Рис.3.4 Страхування клієнтів від загрози скасування рейсу

Автоматизованою системою є також проведення вебінарів та навчальних заходів для туристів та співробітників, ідея полягає у розкритті туристичних подробиць та інформації по готовим туристичним продуктам, кластерним утворенням, готельній базі країн та окремих регіонів (рис 3.5)

Следите за разделом, чтобы не пропуститъ ни один вебинар

Фестиваль вебинаров. Feel the ocean!

Дата	Время	Направление	Имя, должность спикера	Play
13.11.2018	13:00	Доминикана	Алла Шевченко, руководитель направления	
13.11.2018	14:00	Доминикана	Виктория Риверон Гонсалес, представитель цепочки отелей Blue Diamond Hotels & Resorts Dominicana	
14.11.2018	13:00	Мексика	Алла Шевченко, руководитель направления	
14.11.2018	14:00	Мексика	Евгения Руссиянова, представитель сети Palace	
15.11.2018	13:00	Куба	Рубен Аюста, представитель цепочки отелей Blue Diamond Hotels & Resorts Cuba	
20.11.2018	13:00	Мальдивы	Евгений Хаджинов, руководитель направления	
20.11.2018	14:00	Мальдивы	Наталья Веббер, представитель отелей THE LUX COLLECTIVE	
21.11.2018	13:00	Шри Ланка	Светлана Свериденко, руководитель направления	
22.11.2018	13:00	Танзания	Евгений Хаджинов, руководитель направления	
27.11.2018	13:00	Маврикий	Евгений Хаджинов, руководитель направления	
27.11.2018	14:00	Маврикий	Людмила Туровская, представитель отеля The St. Regis 5* Mauritius	
29.11.2018	13:00	Сейшелы	Евгений Хаджинов, руководитель направления	

ПОДКЛЮЧИТЬСЯ К ВЕБИНАРУ

Рис.3.5 Проведення вебінарів та навчальних заходів

Підтримка клієнтів 24/7 є дуже важливою ланкою в системі автоматизації роботи туристичного кластеру, тому була створена система персонального турагента який інформаційно допомагає клієнтові 24 години на добу.

Під час проведення аналізу діяльності туристичних кластерів Херсонщини для виявлення найбільш вдалих форм та методів управління підприємствами туристичного бізнесу на принципах кластеризації було винесено в роботі використання методу класифікації під час проведення порівняльної характеристики переваг та недоліків створення і функціонування туристичних кластерів Херсонської області. Застосовано метод аналізу при розгляді структури кластерів. Графічне зображення аналітичного матеріалу оброблено за допомогою програмного забезпечення програми Microsoft Excel. У ході дослідження виявлено, що усі туристичні кластери Херсонщини створено штучним шляхом, вибір членства у кластері був запропонований обмеженій кількості учасників, а чітка мотивація до вступу у кластер у кожного із них практично була відсутня. Запропоновано створити район у якості туристичного кластеру.

Обґрунтовано доцільність функціонування туристичних підприємств Херсонщини на принципах кластеризації для отримання додаткових переваг.

Проведений аналіз створення та функціонування туристичних кластерів Херсонщини надає можливість для керівників туристичних підприємств вибрати найбільш підходящі та вдалі для кожного із них методи ведення бізнесу.

В умовах розвитку туристичної привабливості території, покращення інфраструктури та збільшення туристичних атракторів, в силу почали вступати економічні закони самоорганізації, що сприяють зміцненню зв'язків між учасниками ринку, збільшенню пропозиції туристичного товару, покращення якості послуг, а також дають певну свободу дій для вибору методів ведення бізнесу. Це є актуально з позиції кластерного підходу, що

дозволяє розглядати певну територію, як повноцінний незалежний об'єкт господарювання, здатний задовольнити потреби відпочиваючих за рахунок власних зусиль. Оскільки туристичний кластер є результатом еволюції території, то доцільно враховувати самоорганізаційні процеси при аналізі ресурсно-потенціальної привабливості туристичної галузі, що дозволить не тільки більш точно відобразити дійсний стан туристичної галузі, а й допоможе спрогнозувати можливі шляхи розвитку, які прямо не обчислюються математичними моделями, але при цьому мають значний вплив на стан та перспективи розвитку галузі.

Альтернатива розвитку туристичної галузі шляхом кластеризації була створення підприємствами туристичного бізнесу Херсонщини. Проект формування даного кластеру був створений для забезпечення комплексного вирішення пріоритетних проблем розвитку туристичного бізнесу (в т.ч. сільського зеленого, рекреаційного, екстремального туризму, історичної спадщини), створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні, розгалуженої туристичної та сервісної інфраструктури в зоні міжнародних транспортних коридорів і магістральних шляхів та курортно-рекреаційної мережі, великої кількості робочих місць та поповнення бюджетів всіх рівнів.

Одним з напрямків діяльності кластера було відновлення ярмаркових та торговельних заходів, які мають глибокі історичні витоки.

Перспективним також розглядався розвиток логістичного напрямку, але в рамках загальнодержавного туристичного кластеру.

Функції кластеру, як генератору сталого розвитку території, представлено на (рис. 3.6.)



Рис. 3.6. Флагманський проект створеного туристичного кластеру

[47]

Позиціонування кластеру велося, як нова модель організації прискореного розвитку внутрішнього дитячого, молодіжного та сімейного туризму. Юридично створеній кластер є асоціацією підприємств. Фактично – це унікальна форма міжсекторного співробітництва. Фактично, він проіснував не більше семи років. За цей час в певній мірі було налагоджено більш-менш прийнятна модель комунікації між учасниками, а також створено інформаційну базу для розширення кластеру, та залучення інвесторів. Оскільки керування кластеру відбувалося переважно за рахунок адміністративного впливу з боку органів влади, то і цілі, і задачі кластеру були масштабними, проте наявні учасники не могли досягнути їх, оскільки їх спільних зусиль було замало навіть для реалізації хоча б одного спільного напрямку, задекларованого у флагманському проекті створеного туристичного кластеру.

Причин занепаду кластеру багато:

- функціональний розподіл обов'язків не відбувався, а також не велася робота навіть на рівні партнерських домовленостей, тобто усе залишалося на рівні домовленостей, або договорів про наміри співпраці;

- усі учасники кластеру переслідували власні цілі, які не співпадали із загальними цілями кластеру, або їх методи роботи не співпадали із методами досягнення загальних цілей;

- відсутність керівних органів кластеру, які б відповідали за його роботу.

Фактично, дана функція лежала на представниках органів місцевого самоврядування, які окрім своїх функціональних обов'язків мали додатково займатися кластером;

- стратегія розвитку кластеру не розроблялася, або не дотримувалася, оскільки не було послідовної реалізації цілей кластеру, а його задачі в довгостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі для кожного із напрямків роботи кластеру не були зрозумілі усім його учасникам;

- керівні органи влади змінювалися, переходили на нові посади, у інші відділи, при цьому обов'язки за веденням кластеру частково залишалися за ним, але змінювалися повноваження, відповідно, змінювалася можливість впливати на роботу кластеру та контролювати його.



Рис. 3.7. Структура створеного туристичного кластеру Херсонської області. [48]

Проте була очевидна перевага від створення даного кластеру, яку відзначають усі його учасники – зростання іміджу та довіри до підприємств. За рахунок інформаційної кампанії, яка велася навколо кластеру, про нього дізналася велика кількість споживачів, які більш лояльно відносяться до великих об'єднань. Створення іміджу сильного кластеру автоматично переходило на кожного із його учасників, тим самим підвищуючи до нього довіру споживача.

Як відзначається на сайті Херсонської Торгово-промислової палати, кластер - це оздоровчі комплекси, дитячі табори та центри молодіжного відпочинку на будь-який смак, на березі Азовського та Чорного морів, озер, Дніпро-Бугського лиману тощо. Юридично, кластер є неприбутковою громадською організацією, кластер існував лише офіційно, проте до його складу не було внесено жодного із таборів, або інших оздоровчих чи туристичних підприємств. Домовленості про спільну діяльність велися на основі особистісних відносин та не були заявлені, або зареєстровані. Ініціатива кластеру була досить швидко зупинена, кластер не мав жодного

спільного проекту, а усі учасники навіть не були один із одним знайомі особисто. Керування кластеру не було, оскільки уся робота була надана на розсуд самоорганізаційних процесів. Кожен із так званих учасників кластеру займався самостійно розвитком свого бізнесу, не залежно від кластеру. Результати роботи кластеру, як для його так званих учасників, так і для регіону в цілому, були нульовими.

Цікавим, з точки зору створення та управління туристичними підприємствами, є досвід історико-розважального комплексу «Зелені Хутори». Ідея створення проекту з'явилася в 2008 році, коли об'єдналося кілька десятків членів особистих селянських господарств, під роботу яких було виділено територію. Під прапором сільського зеленого туризму ідея перетворилася на проект, який був реалізований на кордоні Голопристанського та Цюрупинського районів. Спочатку кількість учасників, котрі мали землі під особисті селянські господарства, перевищувала 45 чоловік. На даний момент залишилося п'ять чоловік, які є власниками даного комплексу та повністю відповідають за його функціонування. Інші учасники передали в аренду свої землі тим, хто залишився, або взагалі вийшли із бізнесу. Основна концепція проекту - об'єднання культурно-просвітницької, екологічної та розважально-ігрової складових на базі синтезу історії краю, екології і сучасного мистецтва для розвитку екологічного туризму.

За шість років «Зелені Хутори» значно розширилися та зміцнили свої позиції. Зміни історико-розважального комплексу «Зелені Хутори» представлено в (табл 3.1) та з кожним роком кількість екскурсій збільшується, проте, як видно на рис. 3, у 2014 році, не дивлячись на збільшення кількості екскурсій, кількість відвідувачів скоротилася у порівнянні із 2013 роком на 30%. Це пов'язано із тим, що запропонований продукт став більш якісним та перейшов від масового споживача, яким у своїй переважній більшості були діти шкільного віку, до більш вибагливої категорії туристів. У певній мірі, на кількість відвідувачів вплинули погодні умови.

Таблиця 3.1

Етапи розвитку історико-розважального комплексу «Зелені Хутори»

Рік	Зміни
2009	З'являються перші хутори. Іде створення інфраструктури.
2010	Працює 10 хуторів, регулярно відбуваються екскурсії.
2011	Проведено більше 550 екскурсій.
2012	Представлено 47 ремесел. Проведено 660 екскурсій.
2013	Запускається два екскурсійні маршрути «Вільховий» і «Квітковий». Розширяється географія туристів: приїждять відвідувачі із Херсонської, Миколаївської, Одеської, Дніпропетровської, Запорізької областей та країн ближнього зарубіжжя. Проведено 820 екскурсій.
2014	Запускається третій екскурсійний маршрут «Розважайся-Розвивайся». Історико-розважальний комплекс «Зелені хутори Таврії» зайняв 1 місце в регіональному конкурсі "ТОП-10 туристичних перлин Херсонщини". За сезон квітень-жовтень проведено 741 екскурсія. Комплекс перестав бути сезонним, а продовжує роботу і в осінньо-зимовий період.

Не дивлячись на те, що екскурсійний супровід залишається невід'ємною складовою програми історико-розважального комплексу, почали додаватися нові форми відпочинку та ознайомлення із атракторами, такі як квест тощо, а також заклад перейшов від сезонного графіку роботи до цілорічного. У літній період, коли не працюють школи, майстри демонстрували свої ремесла на морських узбережжях Херсонщини.

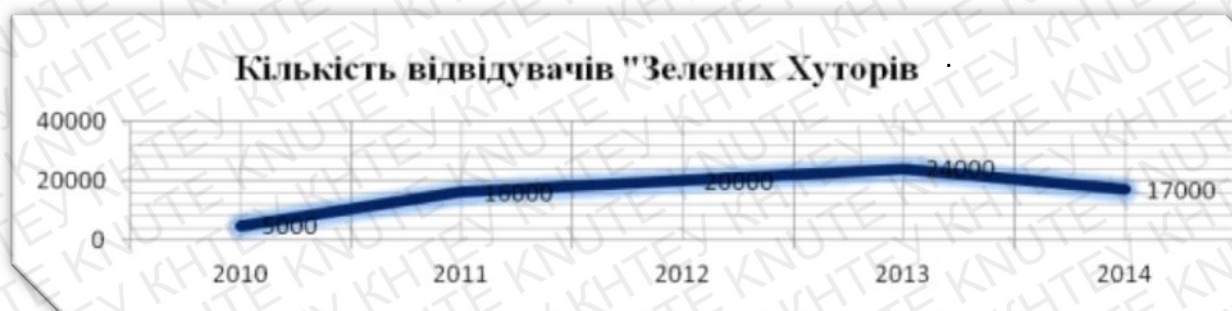


Рис. 3.8. Кількість відвідувачів історико-розважального комплексу «Зелені Хутори»

Управління історико-розважальним комплексом «Зелені Хутори» здійснюють усі дійсні члени установчого договору (5 чол.), де кожен із учасників самостійно вирішує питання стосовно розташування та створення на своїй території хуторів чи інших об'єктів, проте він має поставити до відома інших засновників.

Таблиця 3.2

Основні показники діяльності санаторно-курортних і оздоровчих закладів у 2013 році по міськрадах та районах

	Кількість закладів					Розподіл закладів за регіонами %	Кількість оздоровлених осіб	Розподіл кількості оздоровлених за регіонами %
	2000	2004 /05	2009 /10	2012	2013			
Херсонська область	137	230	236	233	247	100	142984	100
Бериславський	1	1	1	-	-	-	-	-
Великоолександрівський	-	-	-	1	-	-	-	-
Генічеський район	55	84	85	93	95	38,46	57619	40,3
Голопристанський район	17	54	53	57	77	31,17	33643	23,52
Каланчацький район	6	23	26	24	26	10,54	2856	1,99
Нововоронцовський	1	1	2	2	2	0,81	1624	1,35
Новотроїцький	-	-	-	2	-	-	-	-
Скадовський район	34	52	55	32	37	14,98	41281	28,87
Цюрупинський район	3	2	1	2	3	1,21	633	0,44
м.Гола Пристань	-	1	1	1	1	0,41	910	0,63
м.Каховка	1	1	1	-	-	-	-	-
Нова Каховка (міськрада)	3	3	3	4	3	1,21	1551	1,08
Херсон (міськрада)	6	6	6	15	3	1,21	2867	2,00

Із вищезазначених кластерів Херсонщини усі є штучними. Для визначення конкретних переваг ведення туристичного бізнесу підприємствами Херсонщини на принципах кластеризації, доцільно розглядати досвід підприємств туристичного бізнесу, що функціонують у безпосередній близькості один від одного на певній території, їх робота є взаємодоповнюючою, між ними існують як партнерські, так і дружні відносини, тобто вони представляють еволюційний кластер. Як вже зазначалося, найбільш точну характеристику туристичних потоків Херсонської області можна відслідкувати за санаторно-курортним напрямком, який складає найбільшу частку відпочиваючих. Дана категорія туристів найбільш точно відображає дійсний стан галузі. При розгляді діяльності санаторно-курортних та оздоровчих закладів області, спираючись на територіальний поділ області за районами, як показано у (табл. 3.2),

бачимо наступну ситуацію: кількість закладів постійно збільшується, найбільше знаходиться у Генічеському районі – 38,46% від загальної кількості, 31,17% у Голопристанському та 14,98% у Скадовському районах області. Спостерігаються позитивна тенденція збільшення кількості закладів у Генічеському та Голопристанському районах. Варто зазначити, що розподіл кількості відвідувачів по районах області є непропорційним, та не співпадає із відсотковим розподілом кількості закладів, тобто можна говорити про те, частина номерного фонду не використовується. Цікава ситуація у Скадовському районі, де наявність закладів санаторно-курортного комплексу становить приблизно 15% від їх загальної кількості, а кількість відпочиваючих майже у два рази вища. Це свідчить про потенційну привабливість саме Скадовського району для потенційного туриста. До того ж дана тенденція свідчить про великий рівень самоорганізаційних процесів, що свідчить про перспективність розгляду Скадовського району, або його окремих територій, як еволюційного кластеру.

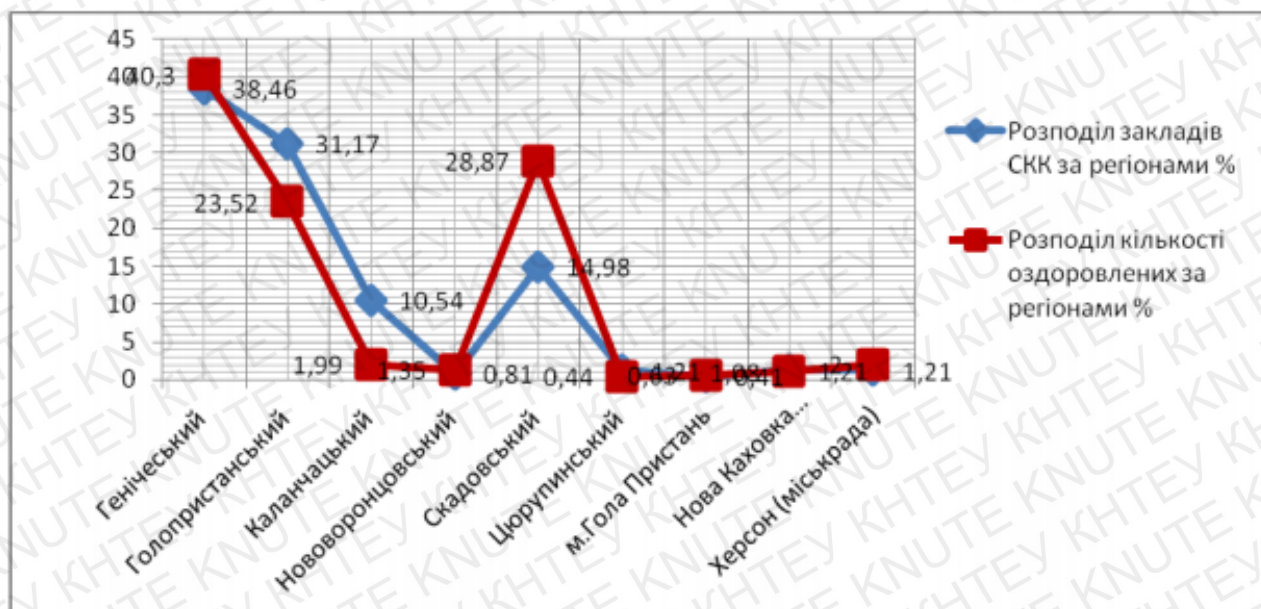


Рис. 3.9. Розподіл закладів СКК та кількості оздоровлених за районами області, %

Кластерний підхід передбачає збільшення позицій саме на тих територіях, де знаходиться найбільша кількість туристичних об'єктів, у

даному випадку слід брати до уваги Скадовський, Генічеській та Голопристанський райони. Особливу увагу треба звернути на Скадовський район, оскільки наведені дані показують можливе нарощення туристично-рекреаційного потенціалу території за рахунок самоорганізації діяльності учасниками малого туристичного бізнесу, які проживають на даній території, проте не завжди враховуються при аналізі стану туристичної галузі області.

Туристичні кластери Херсонщини було створено штучним шляхом, процес їх створення та функціонування налічував багато недоліків. В першу чергу це пов'язано із помилковим розумінням суті кластеру та принципів побудови відносин між його учасниками. У якості кластеру, створеного еволюційним шляхом запропоновано розглядати територію Скадовського району, який має найбільш підходящі показники розвитку. Перспективою подальших досліджень стане обґрунтування необхідності використання принципів кластеризації до управління підприємствами туристичної галузі Скадовського району в умовах ринкової самоорганізації.

Соціально-економічні трансформації, які відбуваються не тільки в Україні, але й в усьому світі під впливом процесів глобалізації та регіоналізації, проявляються у зростанні економічної взаємозалежності країн та регіонів. У зв'язку з цим питання конкурентоспроможності стає актуальним як для національних економік, так і для територіальних громад.

Важливим фактором конкурентоспроможності є оптимізація взаємовідносин між владою та суспільством. Однією з ефективних організаційних форм таких стосунків стали кластерні моделі співпраці органів місцевого самоврядування з суб'єктами місцевого розвитку. Вони дозволяють підвищити продуктивність традиційних ресурсів, залучити нові ресурси та інноваційні технології.

В сучасній Україні партнерству між державою, органами місцевого самоврядування та бізнесом у даний час приділяється увага з боку органів влади, в той же час реалізація кластерних стратегій розвитку поки не отримала значного поширення. Розвиток кластерів стикається із серйозними

перешкодами історичного та соціального характеру, так як більша частина української економіки створювалася поза ринком. Не зважаючи на існування досвіду ефективного розвитку територіальних громад, до теперішнього часу в Україні не вдалося сформувати раціональну та ефективну систему соціально-економічної організації комфортної життєдіяльності населення.

Саме тому по-перше, кластерна форма співробітництва є перспективною, оскільки її розвиток здатен серйозно поліпшити конкурентоспроможність та ефективність економіки регіонів України; по-друге, кластер надає виключно сприятливі умови для розвитку спеціалізованих виробництв, перш за все обслуговуючого і підтримуючого характеру.

Незважаючи на те, що економічні кластери є досить новим явищем в Україні, завдяки численним перевагам, які надає співпраця та організація господарської діяльності такого роду, вони активно розвиваються у багатьох регіонах нашої країни.

Зокрема на виконання програми «Херсонщина – регіон екологічних технологій та нових економічних моделей» затвердженій до 2017 року рішенням сесії Херсонської обласної ради в січні 2011 року в регіоні взято курс на успішну кластеризацію та її інноваційну направленість. На сьогодні в Херсонській області працює 7 кластерів: транспортно-туристичний, сільського зеленого туризму, будівельний, тваринницький, реабілітаційний, освітній, кластер дизайну.

Так, по суті однією із перших вдалих спроб кластерного розвитку в Україні була організація діяльності молодіжних житлових комплексів. Одним з найактивніших, потужних і характерних в історії молодіжного житлового будівництва був Херсонський МЖК. Він розпочав свою діяльність у 1989 році як неформальна молодіжна ініціатива і виріс у 2011 році у потужне акціонерне товариство «Молодіжний житловий комплекс», яке входить до Всеукраїнської Асоціації МЖК, що налічує у своєму складі понад 50 подібних організацій.

Система молодіжного житлового будівництва на Херсонщині стала кластерною моделлю співпраці місцевого самоврядування, державної влади, будівельного комплексу, великої кількості підрядних організацій – малих підприємств, проектних та творчих об'єднань. Органи місцевого самоврядування міст, сіл, відповідні районні та обласна ради сприяли підсиленню ролі основних факторних умов, забезпечивши необхідну інфраструктуру для кластерного розвитку.

Отже, на нинішньому етапі державотворення Херсонщина, як експериментальний майданчик запровадження кластерних моделей, слугує яскравим прикладом співпраці органів місцевого самоврядування з суб'єктами місцевого розвитку. Перевага і новизна кластерного підходу полягають у тому, що він додає високої значущості мікроекономічній складовій, а також територіальному і соціальному аспектам економічного розвитку. Крім того, кластеризація підвищує ефективність інноваційного розвитку регіону, сприяє досягненню високого рівня його економічного розвитку та конкурентоспроможності, а також збільшує продуктивність, залучає інвестиції, пропагує дослідження, посилює промислову базу, розробляє спеціальні продукти, послуги та пропонує ефективні інструменти для стимулювання територіального розвитку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Враховуючи актуальність, теоретичну та практичну значущість пропозицій, розв'язують важливі наукові та практичні завдання щодо створення та функціонування туристичних кластерів для забезпечення конкурентоздатності регіональної економіки та сталого регіонального розвитку, можемо визначити наступне.

1. Досвід застосування кластерних моделей розвитку територій в різних країнах довів необхідність активної ролі в процесі кластеризації економіки державних та місцевих органів влади. Держава, в особі різних державних органів влади, здійснює всіляку підтримку кластерних угруповань, в т. ч. й фінансову. Україна, як і більшість країн Європи, намагається досягнути економічного рівня Західної Європи й розвинених країн світу та обрала стратегію європейського розвитку. Вона має незначний, але власний досвід кластеризації окремих регіонів. У подальшому доцільно розглянути цей досвід, порівняти його з досвідом інших країн та визначити основні проблеми та окреслити можливості та перспективи кластеризації вітчизняної економіки

2. На особливу увагу заслуговує практика використання ресурсів громади для допомоги і ресоціалізації непрацездатних верств населення, забезпечення їм можливостей повноцінного розвитку, досвід організації місцевого економічного, освітнього, культурного тощо простору. Доведення рентабельності витрат на освіту формує новий погляд на освіту. Вона розглядається як вагомий чинник регіонального економічного зростання, як фактор підвищення продуктивності праці. Необхідно визнати, що наявність вищої освіти у широких верств населення, передусім молоді, як ознаки високої кваліфікації робочої сили є необхідною передумовою регіонального розвитку.

3. Цілеспрямовані дослідження кластерів як об'єкта управління з боку регіональних або центральних органів влади показали необхідність концентрації зусиль на створенні сприятливих умов партнерства між

підприємствами, на сприянні розвитку вже існуючих галузей, випробуваних ринком. Проведення політики кластеризації економіки необхідно здійснювати шляхом формування загальноекономічних умов руху туристичної системи до конкурентоздатного стану на засадах партнерства й співробітництва. Необхідно також чітко усвідомлювати, наскільки конкретні кластери сприяють економічному розвитку регіону і відповідно до цього корегувати їх діяльність.

4. Аналіз регіонального розвитку вказує на економічні переваги найбільш заселених територій країни та на суттєві диспропорції їх економічних показників. Концентрація фінансових і людських ресурсів не завжди забезпечує регіонам конкурентні переваги, аналіз дає підстави звернути увагу на низьку продуктивність регіональних економічних систем і специфіку галузей їх спеціалізації в національній економіці. Це дає змогу зауважити про створення в Україні моделі периферійного залежного розвитку, коли активно розвивається декілька крупних міст-мегаполісів, використовуючи ресурси периферії. Основним ризиком такого розвитку є посилення регіональних диспропорцій.

5. Територіальна стратифікація може бути розглянута як просторове структурування життєдіяльності території, тобто так зване розшарування, яке дозволить виявити специфіку конкретної території за такими складовими: природний потенціал; науково-технічний потенціал; трудовий потенціал; фінансовий потенціал; інформаційний потенціал; економічний розвиток; розвиток інфраструктури; соціальний розвиток; політичний розвиток. Характеристика окремих складових стратифікації території може здійснюватись за різноманітними показниками. Проведення стратифікації ринкового простору території дозволяє керівництву виробити певну політику щодо територіального розвитку, розробити його концепцію, виявити конкурентні переваги, а також так звані слабкі місця, які, у свою чергу, мають бути враховані під час формування територіальних кластерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кластери як чинник інноваційного розвитку підприємств і територіальних утворень / О. Кузьмін, В. Жежуха // Економіка України. – 2010. – № 2. – С. 14-23.
2. Наконечна Т.Ю. Кластеризація як каталізатор економічного розвитку регіонів та підвищення конкурентоспроможності країни [Електронний ресурс] / Т.Ю. Наконечна // Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_4/14.pdf
3. Портер Майкл Э. Конкуренция: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005 – 608 с.
4. Соколенко С.І. Розвиток територіальної громади на основі кластерної моделі виробництва [Електронний ресурс] / С.І. Соколенко // Режим доступу: <http://ucluster.org/sokolenko/2009/02/rozvytok-terytorialnoj-gromady-naosnovi-klasternoj-modeli-vyrobnyctva/>
5. Коюда П. М. Макроекономіка : навч. посібник / П. М. Коюда. – Харків : ХНУРЕ, 2011. – С. 222.
6. Національні заощадження та економічне зростання / за ред. Б. Є. Кваснюка. – К. : МП Леся, 2010. – 301 с.
7. Регіони України пошук стратегій оптимального розвитку // под ред. проф. А. П. Голикова : Изд-во Харьк. ун-та. – Харьков, 2004. – 312 с.
8. Факторий, дискриминационный и кластерный анализ / [Дж.-О. Ким, Ч. У. Мьюллер, У. Р. Клекк и др.] ; под ред. И. С. Енюкова ; [Пер. с англ.]. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 215 с.
9. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011 : Фонд «Ефективне Управління» за підтримки Всесвітнього економічного форуму. – К., 2012. – 205 с.
10. Мамонова В.В. Мережева організація території в глобалізованій економіці: роль органів управління / В.В. Мамонова // Університетські наукові записки. - 2012. - № 2 (42). - С. 89-94.

11. Попова Ю.Ф. Сетевые формы организации бизнеса на промышленных рынках. – 2009. – № 10 Вып. 1 (120). – С.140-144.
12. Клунок Н.С. До проблеми впровадження кластерної моделі інноваційного розвитку фармацевтичної галузі промисловості на регіональному рівні / Н.С. Клунок // Регіональна економіка. – 2012. – № 1. – С. 34-40.
13. Методические рекомендации по реализации кластерной политики [Электронный ресурс]. – Министерство экономического развития, 2009. – № 20615-ак/д19. – Режим доступа :<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=113283>.
14. Морозов С.И. Экономические проблемы регионов и отраслевых комплексов [Электронный ресурс] / С.И. Морозов // Проблемы современной экономики. – 2011. – № 3 (39). – Режим доступа: <http://www.mecconomy.ru/art.php?nArtId=3726>
15. Bergman E. Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applies [Электронный ресурс] / E. Bergman, E. Feser // Режим доступа: http://www.rri.wvu.edu/WebBook/Bergman_Feser/chapter2.htm.
16. Delgado M. Convergence, Clusters, and Economic Performance
17. [Электронный ресурс] / М. Delgado, М. Porter, S. Stern // Working paper. – 2010. – Режим доступа : http://astro.temple.edu/~mdelgado/index_files/DPS_Cluster.pdf.
18. Nakamura R. Agglomeration Effects on Regional Economic Disparities: A Comparison between the UK and Japan / R. Nakamura. – Urban Studies, 2012. – № 45 (9). – P. 1947–1971.
19. Spencer G. Do clusters make a difference? Defining and assessing their economic performance / G. Spencer, T. Vinodrai, M. Gertler, D. Wolfe. – Regional Studies, 2010. – P. 697-715.

20. Vernon Henderson, J. Marshall's Scale Economies / J. Vernon Henderson // Journal of Urban Economics 53, Department of Economics, Brown University, Providence, RI 02912, USA, 2012. – 28 pp.
21. Wennberg K. How Do Entrepreneurs in Clusters Contribute to Economic
22. Портер М. Конкуренция / М. Портер [Пер.с англ.]. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2016. – 608 с.
23. Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2013-2017 роки.
24. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2013 року №447 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 36. – С. 40.
25. Про схвалення Концепції проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 липня 2008 р. № 947-р // Офіційний вісник України. – 2008. – № 53. – С. 59.
26. Валовий регіональний продукт. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ2008>.
27. Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки. – К. : КМУ. – 2011. – 117 с.
28. Закон України № 2850-IV від 08.09.2005р. «Про стимулювання розвитку регіонів» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
29. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: Аналітичні матеріали до Парламентських слухань [«Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»] / [Л.І.

Федулова, Ю.М. Бажал, І.А. Шовкун та ін.]; за ред. Л.І. Федулової, Г.О. Андрощука; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2009. – 196 с.

31. Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель. Пер. з англ. – К. : «Видавництво «Ваклер». – 2016. – 256 с.

32. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / За ред. д-ра екон. наук І.В. Крючкової. – К. : Основа. – 2017. – 488 с.

33. Нуреев Р.М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики: учебник / Р.М. Нуреев. – М. : Норма. – 2014. – 640 с.

34. Отчет о конкурентоспособности регионов Украины 2011. Фонд «Эффективное управление». – К. : Фонд «Эффективное управление». – 2011. – 204с.

35. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Портер М. – М.: Альпина Бизнес Букс. – 2015. – 454 с.

36. Постанова Кабінету Міністрів України № 1001 від 21.07.2006 р. «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р.». [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/10012006-BF/page>

37. Дубров А.М. Многомерные статистические методы / Дубров А.М., Мхитарян В.С., Трошин Л.И. - М.: Финансы и статистика, 2008. – 350 с.

38. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. – М. : Статистика, 2008. – 143 с.

39. Маслиган О.О. Зарубіжний досвід кластеризації сфери рекреації та туризму / О.О. Маслиган, М.В. Дичка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/3705/1/%>.

40. Терехух А.А., Бандура Н.Б. Туристичний кластер як форма посилення конкурентних переваг регіону / А.А. Терехух, Н.Б. Бандура // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.12. – С. 265–271.
41. Тищенко О.М. Кластери як вектор розвитку економіки: організація, сутність і концепції / О.М. Тищенко // Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. праць. – К. : Київський університет, 2010. – Вип. 21. – С. 74–80.
42. Третьяк В.П. Кластеры предприятий: пути создания и результативность функционирования / В.П. Третьяк. – М. : Август Борг, 2006. – 132 с.
43. Шилкіна К.О. Особливості життєвого циклу туристичного кластеру. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://likeinvest.org.sworld.com.ua/index.php/uk/economy-314/business-sectors-of-theeconomy-314/23287-314-499>.
44. Українське Кластерне Дослідження /Під заг.ред. С.І. Соколенка – Київ, 2005 с. 238 <http://ucluster.org/universitet/klasteryukraina/2005study/kherson-oblast/>.
45. Миронов Ю.Б. Інформаційні технології в діяльності санаторно-готельних підприємств / Ю.Б. Миронов // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. - 2007. - Випуск 26. - С.193-200.
46. Тимофеев Т. В. Тенденции использования современных систем автоматизации деятельности туроператоров / Т. В. Тимофеев // Вестник РМАТ: науч. журн. / РМАТ - № 2, 3 (5, 6) - 2012.
47. Татаринцева А.С. Управління підприємствами туристичної сфери з використанням сучасних інформаційних технологій / А.С. Татаринцева, С.М. Олійник // Вісник Запорізького національного університету. - 2014. - №1(9).



ЛІЦЕНЗІЯ

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України

Номер і дата прийняття рішення	№ 1597, 04.12.2015
Дата і номер запису в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців про видачу ліцензії	-
Вид господарської діяльності (повністю або частково)	Туроператорська діяльність
Найменування юридичної особи	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ДЖОІН АПІ"
Код згідно з ЄДРПОУ юридичної особи	38729427
Місцезнаходження юридичної особи	вулиця Харківське шосе, будинок 201-203, літера 2 А, м. Київ, 02121



Айварас АБРОМОВИЧУС